

БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Харагірло В.Є.

**ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗП(ПТ)О**

Біла Церква – 2021

УДК 377.3:001.895

Х 20

Харагірло В.Є. *Інноваційні педагогічні технології у професійній діяльності педагогів ЗП(ПТ)О: Навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2021.112С*

В навчально-методичному посібнику розглянуто теоретичні засади дослідження інноваційних педагогічних технологій у психолого-педагогічній науці, визначено поняття «дидактична технологія», розкрито сутність ігрової, проблемної, проектної, фреймової технологій навчання.

В практичній частині розглянуто питання застосування інноваційних педагогічних технологій у ЗП(ПТ)О.

Мета навчально-методичного посібника полягає в засвоєнні слухачами теоретичних основ дефініції «педагогічна технологія», поглиблення знань з педагогічної інноватики, розвитку педагогічної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Навчально-методичний посібник розроблено для категорій слухачів курсів підвищення кваліфікації: викладачі професійно-теоретичної підготовки, майстри виробничого навчання, старші майстри закладів професійної (професійно-технічної) освіти .

Рецензенти:

Юденкова О.П. к.п.н., в.о.директора ДНЗ «Міжрегіональне вище професійне училище поліграфії та інформаційних технологій» м.Дніпро

Торба Н.Г.,к.псих.н, доцент кафедри педагогіки,психології та менеджменту БІНПО

Друкується за рішенням Вченої ради БІНПО,
протокол № 7 від «29 вересня 2021 р.

@ БІНПО, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади дослідження інноваційних педагогічних технологій у психолого-педагогічній науці.....	7
1.1. Історичні аспекти педагогічної технології.....	7
1.2. Сутність і особливості педагогічної технології.....	14
1.3. Класифікація педагогічних технологій.....	18
1.4. Технологія проблемного навчання.....	22
1.5. Фреймова технологія навчання	24
1.6. Ігрові технології в навчальному процесі ЗП(ПТ)О.....	26
1.7. Технологія особистісно-орієнтованого навчання	35
1.8. Технологія проектного навчання.....	47
1.9. Технологія концентрованого навчання.....	52
1.10. Технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (за авторською методикою В.Ф.Шаталова).....	59
РОЗДІЛ II. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес ЗП(ПТ)О.....	71
2.1. Міжпредметний проект «Різдвяні мотиви у флористиці» (розроблений викладачами Вищого професійного училища ресторанного сервісу та дизайну м.Херсон).....	71
2.2. Інформаційно-пошуковий проект «Технологія приготування солодких страв та напоїв» (розроблений викладачами Вищого професійного комерційного училища м. Херсон).....	75
2.3. Методична розробка уроку теоретичного навчання з предмету «Основи агрономії» (Амбросіївський професійний ліцей).....	80
2.4. Навчальний проект «Чудовий світ піци» (ДНЗ «Херсонське вище професійне комерційне училище»).....	86

2.5. Проектування і методика проведення уроку з використанням іноваційних технологій на уроці з навчальної дисципліни «Комерційне товарознавство» на тему: «Асортимент парфумерних товарів» <i>(Ізмаїльське вище професійне училище Київської державної академії водного транспорту ім.Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. Розробив викладач: Вікторія Кожухаревська)</i>	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110

Передмова

У сучасних соціально-економічних умовах в Україні відбувається пошук нових прогресивних форм професійної (професійно-технічної) освіти, що пов'язано з відмовою від стереотипів і застарілих поглядів та підходів до проектування, планування й організації освітнього процесу підготовки кваліфікованих робітників. Сучасні вимоги до якості трудових ресурсів потребують переважно інноваційних підходів до їх підготовки, високого професіоналізму педагогічних працівників та керівників закладів професійної(професійно-технічної) освіти.

Державна підтримка інноваційної педагогічної діяльності забезпечується положеннями «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» (наказ МОН України від 17.11.2000р. № 522) яке упорядковує інноваційну освітню діяльність та рекомендує визначену структуру її організації.

На сучасному етапі становлення і розвитку освіти в Україні потрібні освітянські кадри з високим рівнем професіоналізму, інноваційним стилем науково-педагогічного мислення, педагоги, які готові до сприйняття творчих рішень. Формувати їхнє ставлення до сприйняття освітніх інновацій, сприяти розвитку їхнього креативного мислення, бажання брати участь в обговоренні проблем і моделюванні педагогічного процесу, постійно самовдосконалюватися покликані інститути післядипломної освіти. Професійна освіта, яку здобули педагоги в минулому, і досвід, набутий ними у принципово відмінних від теперішніх соціальних, економічних, політичних, ідеологічних умовах, не відповідають потребам сьогодення і вимагають ґрунтовного критичного аналізу, осмислення та істотного оновлення. Саме тому серед основних шляхів реформування освіти є підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх загальнокультурного та професійного рівнів. Висока ефективність підвищення кваліфікації педагогічних працівників, підтримання її на належному рівні досяжна лише тоді, коли ґрунтується на знанні проблем

професійної культури й реальних потреб педагога, та коли він сам, керуючись стійкими внутрішніми мотивами, виявляє особисту зацікавленість в отриманні потрібної науково-методичної допомоги з питань вивчення та впровадження інноваційних педагогічних технологій. Впровадження інноваційних педагогічних технологій у освітній процес ЗП(ПТ)О є однією із складових загальної системи управління освітою. На сучасному етапі у системі освіти акцент робиться на управлінні цілісним педагогічним процесом на науковій основі, розумінні всієї його складності, знання механізмів і закономірностей педагогічної взаємодії, які сприяють розвитку особистості, що є основним завданням освіти. Тому, на наш погляд, проблема впровадження педагогічних технологій у освітній процес ЗП(ПТ)О є достатньо актуальною. Освітній процес у закладі професійної освіти має забезпечувати всі необхідні умови для всебічного розвитку особистості, громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, займаючи певну ланку в навколишньому середовищі. Розробка, застосування інноваційних технологій є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення в системі освіти, оскільки тісно пов'язана із формуванням у здобувачів освіти мотивації до навчання, яка впливає на якість засвоєних ними знань та розвиток умінь та навичок, їх життєву компетентність. Над вирішенням цієї проблеми працює багато сучасних науковців. Пошук шляхів оновлення освітнього процесу відбувається в декількох напрямках: використання інноваційних технологій (А.М.Алексюк, В.І.Бондар, В.І.Євдокимов, В.І.Лозова, І.В.Малафіїк, І.П.Підласий, І.Ф.Прокопенко та ін.); розробка технології модульного навчання (В.П.Беспалько, А.В.Фурман, Л.М.Романишина); розробка теоретичних проблем контролю і оцінювання ЗУН (знань, умінь, навичок) (Ю.К.Бабанський, В.А.Козаков, С.В.Майборода, О.М.Матюшкін, Н.Ф.Тализіна та ін.) тощо. Поряд розглядаються запитання, пов'язані з вивченням розвитку педагогічних технологій, якими в минулому та в сучасності займаються науковці далекого зарубіжжя: Р.Бенуа, Дж.Д.Брунер, Х.Васильєв, У.Джеймс, М.Дональдсон, К.Ізард, С.Карлссон,

І.Лінгард, А.Маслоу, Ж.Піаже, В.Оконь, Я.Рейковський, М.Сміт, Дж.Д.Філіпс, І.Холандр, І.Хофман та інші. Дослідження В.Г.Кременя, І.В.Малафіїка, А.С.Нісімчука, О.М.Пехоти, О.В.Сухомлинської, М.Д.Яремченка показують, що інноваційна технологія має провідне значення в задоволенні та розвитку інтересів здобувачів освіти. Немає сумнівів: педагог повинен глибоко усвідомлювати свою систему роботи, особисто сформувати концептуальне бачення педагогічної системи, в яку буде включатись здобувач освіти ; ефективно переробляти інформацію, а методист надавати кваліфіковану допомогу.

РОЗДІЛ І. Теоретичні засади дослідження інноваційних педагогічних технологій у психолого-педагогічній науці

1.1 Історичні аспекти педагогічної технології

Термін «педагогічна технологія» з'явився в освіті порівняно недавно, його було вжито у 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі (1842-1923). Однак, дискусія з приводу того, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, яким може оволодіти кожний педагог, триває дотепер. У ній окреслилося дві принципові позиції. Прибічники однієї переконані, що виховання й навчання є творчими процесами, інтуїтивним осягненням світу іншої людини і відповідним впливом на цей світ, їх опоненти доводять, що педагогічний процес має інструментальний характер. Його мета полягає у вихованні особистості із заздалегідь заданими властивостями [15].

Одним із перших оприлюднив ідею технологізації навчального процесу видатний чеський мислитель-гуманіст, педагог, громадський діяч Ян-Амос Коменський (1592-1670), стверджуючи, що школа є майстернею, «живою типографією», яка «друкує» людей. Учитель, на його думку, в педагогічному процесі користується тими засобами для виховання й освіти дітей, що й типографські працівники, створюючи книгу. Технологія навчального

процесу, за переконаннями Я.-А. Коменського, повинна гарантувати позитивний результат навчання. Функціонально вона має бути своєрідною дидактичною машиною, яка, за умови правильного користування нею, забезпечувала б очікуваний результат. Для цього слід чітко окреслити цілі, вміло вибрати засоби, встановити жорсткі правила їх використання [14].

Видатний французький філософ і педагог епохи Просвітництва Жан-Жак Руссо (1712-1778) основою розвитку особистості вважав вільне виховання, за якого «дитина живе в радості, самостійно відчуваючи, слухаючи, спостерігаючи світ, духовно збагачуючись, задовольняючи жагу пізнання» [3].

Швейцарський педагог Йоганн-Генріх Песталоцці (1746-1827) актуальним завданням педагогіки вважав створення «механізму освіти», що дасть змогу кожному підготовленому педагогу, який докладе багато власних зусиль, виховати будь-яку дитину [3].

У педагогічній науці особливий інтерес становить собою еволюція поняття «педагогічна технологія», аналіз якої дозволяє прогнозувати сучасні технологічні тенденції в освіті. Яскраво це проявляється на прикладі наукових пошуків у школі. Трансформація терміна - від «технології в світі» до «технології освіти», а потім до «педагогічної технології» - відповідає зміні його змісту, який охоплює п'ять періодів [13].

Перший період (1940-1950 р.р.) характеризується появою у школах різноманітних технічних засобів одержання інформації (від запису і відтворення звуку до проекції зображення), об'єднаних поняттям «аудіовізуальні засоби». Це магнітофони, телевізори, програвачі, проектори, які мали побутове призначення. Термін «технологія в освіті» означав застосування інженерної думки в навчально-виховному процесі [15].

Другий період (1950-1960 р.р.) Цей період відзначається виникненням і використанням технологічного підходу, теоретичною базою якого стала ідея програмованого навчання. Були розроблені аудіовізуальні засоби, спеціально призначені для навчальної мети: засоби зворотного зв'язку, електронні класи,

навчальні машини, лінгафонні кабінети, тренажери та ін. На відміну від терміна "технологія в освіті", який був ідентичний поняттю ТЗН, під «технологією освіти» почали розуміти науково-педагогічний опис «сукупності засобів і методів» педагогічного процесу. В 60-ті роки спеціалісти з питань програмованого навчання знаходять загальну наукову мову в рамках нової дисципліни - педагогічної технології [13].

Третій період (1960-1970 р.р). Для нього характерні такі особливості:

1. Відбувається розширення бази педагогічної технології. Крім аудіовізуальної освіти і програмованого навчання розглядаються основи інформатики, теорія телекомунікацій, педагогічна кваліметрія, системний аналіз та нові досягнення психолого-педагогічної науки:

- а) нові результати у психології навчання;
- б) теорія управління пізнавальною діяльністю студента;
- в) наукові форми організації навчання у школі;
- г) наукова організація праці вчителя.

2. Змінюється методична основа педагогічної технології, здійснюється перехід від вербального до аудіовізуального навчання.

3. Ведеться активна підготовка професійних педагогів - технологів. Стає реальністю випуск масовим тиражем таких ТЗН: відеомагнітофон, карусельний кадрпроектор, поліекран, електронна дошка, рейкова система кріплення схем, дошка для писання фломастером, синхронізатори звуку та зображення тощо.

У цей період технологія навчального процесу розробляється на основі системного підходу, а дослідники розуміють педагогічну технологію як процес вивчення, розробки та використання принципів оптимізації навчальної діяльності на основі досягнень науки і техніки [13].

Четвертий період (1970-1980 р.р) характеризується еволюцією поняття «педагогічна технологія». Його характерні особливості – створення комп'ютерних аудиторій дисплейних класів, зростання кількості та якості

педагогічних програмованих засобів, використання систем інтерактивного відео [15].

П'ятий період (починаючи з 1980 – 1990 р.р.) характеризується реальним впровадженням педагогічних технологій у загальноосвітніх школах [13].

Серед чинників, що актуалізували нагальність оновлення наявних та розробки новітніх педагогічних технологій, виокремимо такі:

1. Національно-економічні потреби держави в підготовці молоді до життя в нових ринкових умовах. Це зумовлює виховання в учнів певних якостей, набуття певних навичок:

- самостійно та критично мислити;
- гнучко адаптуватися у мінливих життєвих ситуаціях;
- вміння формулювати проблеми та знаходити шляхи їх раціонального вирішення;
- здатність генерувати нові ідеї, творчо мислити;
- вміння застосовувати набуті знання у повсякденному житті;
- гендерної освіченості та гендерної свідомості; гендерної культури;
- комунікабельності, контактності, вміння працювати у колективі, різних соціальних групах; запобігання (уникнення) конфліктів;
- вміння грамотно працювати з інформацією, одержаною з різних джерел: інтернету, літературних та архівних, періодичних видань, телебачення та ін. (збирати факти, аналізувати їх, висувати гіпотези, робити узагальнення, зіставлення з альтернативними варіантами розв'язання, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки та використовувати їх для вирішення нових проблем); вироблення навичок саморегуляції почуттів і депресивних станів.

2. Нагальна потреба змінити систему педагогічного насильства сучасних шкіл. Необхідно створити умови для розвитку особистісного

потенціалу школярів, збереження фізичного та психічного здоров'я вихованців.

3. Необхідність запровадження зокрема дистанційного навчання у професійних та загальноосвітніх закладах.

4. Потреба у розробці інноваційних технологій навчання та виховання, у т.ч. інтерактивних (ігрових, тренінгових тощо).

5. Необхідність запровадження до варіативної складової змісту освіти педагогічних закладів інноваційних курсів, спец-курсів [13].

Процес сприйняття нових ідей, інновацій у галузі педагогіки, за визначенням Е.Роджерса (Він аналізував поширення нових ідей, товарів і т. д. і побачив різну схильність до нового в різних сегментах суспільства «Теорія дифузії (поширення) інновацій») – складний багатоетапний розумовий процес прийняття рішення, який має тривалий термін від першого знайомства людини з інновацією до її кінцевого сприйняття. В ході цього процесу відбувається оцінювання значення і наслідків прийняття рішення. Е.Роджерс поділяє цей процес на такі основні етапи: 1) ознайомлення з проблемою; 2) її аналіз; 3) аналіз шляхів до її вирішення; 4) вибір шляху; 5) наслідки вибору рішення. Відповідно до такого поділу він визначає ***п'ять основних етапів процесу сприйняття інновацій*** [13]:

1. ***Етап ознайомлення людини з інновацією:*** людина вперше чує про інновацію, але ще не готова до отримання додаткової інформації.

2. ***Етап появи зацікавленості:*** на цьому етапі людина проявляє зацікавленість в інновації і починає шукати додаткову інформацію про неї. Ця інформація ще ніяк не «обмальована» мотивами сприйняття (людина ще не вирішила: «приміряти» чи ні інновацію до власної проблеми). Основне завдання на цьому етапі — отримати якнайбільше відомостей про інновацію. Компонент «інтересу» примушує людину активно шукати інформацію, а ситуації будуть визначати, де він буде шукати її і яким чином інтерпретувати.

3. **Етап оцінки:** на цьому етапі людина в думках «приміряє» інновацію до власної наявної або прогнозованої ситуації, а потім вирішує, чи необхідно апробувати цю інновацію. Якщо вона вважає, що позитивні риси інновації перевищують негативні, варто апробувати цю інновацію. Ця стадія не так чітко виділяється, як інші, і, завдяки своїй «латентності», найважче піддається емпіричному дослідженню. найчастіше на цьому етапі людина шукає спеціалізовану інформацію (поради, консультації) про інновацію.

4. **Етап апробації:** на цьому етапі апробують інновацію у порівняно невеликих масштабах, щоб вирішити питання про її застосування з метою вирішення власних проблем у даній конкретній ситуації. Завдання цього етапу - визначити важливість і вагу інновації, тоді як на попередньому етапі людина тільки мислено програвала певну ситуацію впровадження інновації. На цьому етапі також ідуть пошуки спеціалізованої інформації відносно найкращих методів використання інновацій. Результатом цього етапу може бути як безумовне сприйняття інновації, так і відмова від неї.

5. **Етап кінцевого (підсумкового) сприйняття:** на цьому етапі людина приймає заключне рішення про сприйняття інновації і про продовження її використання у повному обсязі. Основним завданням цього етапу є оцінка результатів попереднього етапу і прийняття остаточного рішення про застосування інновації у майбутньому [13].

Дослідник також описав *п'ять класів людей та ступеня прийняття ними нових ідей і товарів з виділенням середнього примірного кількісного показника із загальної маси одержувачів:*

1) **інноватори**, що становлять 2,5%. Вони більш мобільні, мають контакти за межами свого кола, можуть легко схоплювати і приймати абстрактні ідеї. Вони згодні ризикувати;

2) **ранні приймаючі**. Це поважні люди, становлять 13,5% населення. Вони більше прив'язані до місцевої структури, серед них найбільше «лідерів думки». Навколишні з ними звично радяться, перш ніж прийняти самостійне рішення;

3) **рання більшість**, що становить 34% населення. Вони приймають нові ідеї якраз перед тим, як вони будуть прийняті середньостатистичним громадянином. Свою інформацію вони часто отримують від попередньої групи;

4) **пізніша більшість**. Це скептики по відношенню до нового, число яких досягає 34%. Вони приймають новації після того, як більшість оточуючих вже визначився в своїй думці з цього питання і середньостатистичний громадянин прийняв їх;

5) **пізні приймаючі**. Вони, як правило, консервативні у своїх судженнях, традиційно орієнтовані та складають 16% населення. Дуже недовірливі і підозрілі до всього нового і дотримуються традиційних цінностей. Часто вони відчувають брак коштів [13].

При цьому Е. Роджерс вважав, що:

- дуже важлива міжособистісна комунікація на рівні людей одного кола і віку;
- патріотичні заклики, які виходять від урядових кіл, неефективні;
- достовірність комунікативного джерела частково визначає успіх кампанії;
- мас-медіа не може змінити поведінку тих, хто дотримується іншої точки зору.

Істотна зміна по відношенню до інновації в суспільстві, як правило, настає, коли від 6 до 16% приймають її. Ця теорія дозволяє розуміти, як ввести новий продукт в масову свідомість.

1.2. Сутність та основні компоненти педагогічних технологій

Минули часи, коли поняття «технологія» вважалось неприпустимим у трактуванні таких суто творчих процесів, як навчання та виховання. Сьогодні ми розуміємо, що «технологія» і «мистецтво» не є протилежними поняттями для педагогіки: мистецтво має прояв у педагогічній майстерності, але

майстерність вимагає вміння проектувати та планувати навчання, а це вже є ознакою технології.

Технологія – це сукупність прийомів, що використовуються в будь-якій справі, майстерності, мистецтві [16].

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу (Б.Т.Лихачев).

Поняття «**педагогічна технологія**» може бути представлене трьома аспектами:

1) науковим: педагогічні технології - частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання і що проектує педагогічні процеси;

2) процесуально-описовим: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання;

3) процесуально-дієвим: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування усіх особових, інструментальних і методологічних педагогічних засобів [13].

Таким чином, педагогічна технологія функціонує і як наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, і як система способів, принципи і регуляторів, вживаних в навчанні, і як реальний процес навчання.

Отже, під **навчальною технологією** розуміємо послідовність дій викладача і здобувачів освіти для гарантованого досягнення навчальних цілей при вивченні навчального предмета, що передбачає застосування певної сукупності методів і засобів навчання, реалізацію змісту навчання.

У контексті нашого дослідження навчальна технологія виступає формою дидактичного проекту і одночасно інноваційною моделлю представлення процесу навчання. Виникає питання щодо відмінностей між

поняттями «технологія навчання» та «методика навчання», які часто використовуються як тотожні, хоч це не зовсім правильно.

У технологіях більшою мірою представлені процесуальні та кількісні компоненти, а в методиках – змістові та якісні.

Технології відрізняються від методик своєю відтворюваністю, сталістю результатів, відсутністю багатьох «якщо» (якщо викладач талановитий, якщо студенти здібні, якщо умови сприятливі...).

У реальному навчальному процесі відбувається змішування методик і технологій: іноді методики входять до складу технологій, а іноді, навпаки, певні технології – до складу методик навчання.

Структура педагогічної технології. З даних визначень виходить, що технологія в максимальному ступені пов'язана з учбовим процесом – діяльністю педагога та здобувача освіти, її структурою, засобами, методами і формами. Тому **в структуру педагогічної технології входять:**

а) концептуальна основа;

б) змістовна частина навчання;

- цілі навчання - загальні і конкретні;

- зміст навчального матеріалу;

в) процесуальна частина - технологічний процес;

- організація навчального процесу;

- методи і форми навчальної діяльності здобувачів освіти ;

- методи і форми роботи педагога ;

- діяльність педагога по управлінню процесом засвоєння матеріалу;

- діагностика навчального процесу [13].

У кожній педагогічній технології можна виокремити такі **основні компоненти:**

• **концептуальний**, який відображає «ідеологію» проектування і впровадження педагогічної технології;

• **змістово-процесуальний**, який відображає мету (загальну і конкретні цілі); зміст навчального матеріалу, методи і форми

навчання, виховання, розвитку здобувачів освіти; методи і форми педагогічної діяльності педагога ;

- **професійний компонент**, який відображає залежність успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності вчителя [17].

Будь-яка технологія навчання має задовольняти деяким основним методологічним вимогам або критеріям технологічності. Зокрема, ми спираємось на такі критерії, які визначив Г. К. Селевко [11, с. 17]:

Концептуальність. Кожна технологія має спиратися на певну наукову концепцію.

Системність. Технологія повинна мати такі ознаки системи, як логіка процесу, взаємозв'язок усіх його елементів, цілісність.

Керованість, що передбачає можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобами та методами з метою коригування результатів.

Ефективність. Технологія має бути ефективною за результатом і оптимальною за витратами, гарантувати досягнення певного результату навчання.

Відтворюваність. Мається на увазі можливість застосування (повторення, відтворення) технології іншими викладачами в інших закладах освіти .

На нашу думку, важливим критерієм технологічності є також коригованість, що передбачає не лише виправлення помилок, а й творчий пошук оптимальних шляхів розв'язання поставлених завдань та підготовку до подальшого застосування технології.

Ключовою ланкою навчальної технології є детальне визначення кінцевого результату та контроль точності його досягнення. У запропонованій М. В. Кларінім схемі технології навчання дістала відображення основна її відмінність від традиційного навчання –

коригування навчального процесу, оперативний зворотний зв'язок, який пронизує увесь навчальний процес та забезпечує досягнення поставлених цілей [6, с. 16-21].

Сучасна педагогічна технологія, зокрема і навчальна, є синтезом досягнень педагогічної науки та практики, сполучення традиційних елементів минулого досвіду і того, що є породженням суспільного прогресу, гуманізації та демократизації суспільства. Її джерелами та складовими елементами є: соціальні перетворення і нове педагогічне мислення; наука – педагогічна, психологічна, суспільні науки; передовий педагогічний досвід; досвід минулого, вітчизняний та зарубіжний; народна педагогіка (етнопедагогіка).

Технологія і зміст освіти. В даний час в педагогіці затвердилося уявлення про єдність змістовних і процесуальних компонентів освітньої системи: цілей, змісту, методів, форм і засобів навчання. В процесі вдосконалення і варіацій педагогічних технологій їх компоненти проявляють різний ступінь консервативності: найчастіше варіюються процесуальні аспекти навчання, а зміст змінюється лише по структурі, дозуванню, логіці. При цьому зміст освіти як сутнісна частина освітньої технології багато в чому визначає і її процесуальну частину, хоч кардинальні зміни методів ваблять глибокими перетвореннями цілей, змісту і форм. Таким чином, процесуальна і змістовна частини технології освіти адекватно відображають одна одну [13].

Між ними є ще один опосередкований компонент - найважливіший дидактичний засіб - шкільний підручник, що грає найважливішу роль у визначенні змісту освіти, процесуальній частині технології і в реалізації їх єдності. Останніми роками в нашій країні створена велика кількість варіативних підручників, що у поєднанні з різноманітністю вибору педагогічних технологій теоретично робить можливим подальше підвищення якості освіти.

Технологія і майстерність. Одна і та ж технологія може здійснюватися різними виконавцями більш менш сумлінно, точно по інструкції або творчо. У цього виконання неминуче присутня особова компонента майстра, певна специфіка, що характеризує закономірності засвоєння матеріалу, склад і послідовність дій учнів. Звичайно, результати будуть різними, проте близькими до деякого середнього значення, характерного для даної технології [13].

Джерела і складові частини нових педагогічних технологій. Будь-яка сучасна педагогічна технологія є синтезом досягнень педагогічної науки і практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і того, що народжене суспільним прогресом, гуманізацією і демократизацією суспільства.

Її джерелами і складовими елементами є: соціальні перетворення і нове педагогічне мислення; наука - педагогічна, психологічна, суспільні науки; передовий педагогічний досвід; досвід минулого, вітчизняний і зарубіжний; народна педагогіка (етнопедагогіка).

1.3. Класифікація педагогічних технологій

У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, оскільки кожен автор і виконавець додають до педагогічного процесу щось власне, індивідуальне. Проте більшість технологій можна класифікувати за цілями, змістом, методами і засобами, що застосовуються.

Так, за сутнісними й інструментально значущими властивостями **Г. К. Селевко** виокремлює такі класи педагогічних технологій:

- **за рівнем застосування:** загальнопедагогічні, частковометодичні (предметні) і локальні (модульні);
- **за філософською основою:** наукові і релігійні, гуманістичні і авторитарні;

- **за науковою концепцією засвоєння досвіду:** асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, інтеріоризаторські, розвивальні;
- **за орієнтацією на особистісні структури:** інформаційні (формування знань, умінь, навичок), операційні (формування способів розумових дій), евристичні (розвиток творчих здібностей); прикладні (формування дієво-практичної сфери);
- **за характером модернізації традиційної системи навчання:** технології з активізації й інтенсифікації діяльності тих, хто навчається, технології на засадах гуманізації й демократизації взаємин між педагогом та учнями, студентами, технології на основі реконструкції навчального матеріалу тощо [11, с. 25-31].

Також педагогічні технології класифікуються за домінуванням цілей та вирішуваних завдань, за формою організації навчання, за методами, які переважають. Проте за неабиякого розмаїття педагогічних технологій у сучасній дидактиці склався загальний план їх аналізу.

У кожній технології автор має бачити: рівень її застосування; філософське підґрунття; провідну концепцію засвоєння знань; особливості характеру змісту освіти; організаційні форми навчання; домінуючий метод навчання; категорію тих, хто навчається.

О. Г. Карпенко розглядає професійно-орієнтовані, інформаційно-рефлексивні, професійно-розвивальні та професійно-практичні технології.

Так, **професійно-орієнтовані технології** включають оптимальне поєднання різних форм навчання, поетапне ускладнення інформаційно-навчального матеріалу, динамічну діагностику готовності до діяльності, включення в соціально-значущу діяльність, організацію дії взаємозв'язку навчальних програм із спеціальності.

Сутність **інформаційно-рефлексивної технології** полягає в тому, що педагог не стільки прагне навчати студента, виховувати його, скільки створює умови для актуалізації його прагнень, мотивів до професійного розвитку, подальшого зростання у процесі ретельної практичної діяльності.

Професійно-розвивальні технології орієнтовані на розвиток особистості як на пряму та безпосередню мету та на підготовку до професійної діяльності на основі формування специфічної пізнавальної активності.

Завдяки **професійно-практичним технологіям** студенти включаються в реальну сферу практичної діяльності [5, с. 317-355].

Відправним моментом і в застосуванні, і в створенні технології навчання є позиція викладача. Але вибір моделі навчання часто відбувається неусвідомлено, на основі традицій і вимог. Можна назвати низку параметрів, за якими визначають **моделі навчання**:

1. Хто домінує в навчальному процесі?
2. Як оцінюються успіхи учнів, студентів?
3. Як відбувається мотивування до навчання?
4. Як урахується власний досвід тих, хто навчається?

Серед **сучасних педагогічних технологій дослідники виокремлюють такі**:

- технологія модульного навчання,
- технологія розвиваючого навчання,
- особистісно-орієнтована технологія,
- інформаційні технології,
- технологія дистанційного навчання,
- ігрова технологія,
- диференційована технологія навчання та ін.

Розглянемо окремі з них.

Особистісно-орієнтоване навчання – навчання, у центрі якого - особистість вихованця, його самобутність, самооцінність, суб'єктивний досвід кожного спочатку розкривають, а потім узгоджують зі змістом освіти.

Виокремлюють **три моделі особистісно-орієнтованої педагогіки**: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну.

Соціально-педагогічна модель виховує особистість із попередньо заданими якостями. Освітні інститути суспільства створюють типову структуру такої особистості. Завдання навчального закладу - наближення кожного студента до її параметрів (носій масової культури). Технологія освітнього процесу основана на використанні ідей педагогічного управління, формування, корекції особистості «ззовні», без урахування суб'єктивного досвіду студента. Це виявляється в одноманітності програм, методів, форм навчання, авторитарності.

Предметно-дидактична модель орієнтованої педагогіки пов'язана з предметною диференціацією, яка забезпечує індивідуальний підхід у навчанні. Знання організують у міру їхньої об'єктивної складності, новизни, складності опрацювання, а не рівня розвитку студента. Технологія предметної диференціації базується на врахуванні складності та обсягу навчального матеріалу (завдання зниженої та підвищеної складності). Її забезпечують факультативні курси, поглиблені програми. Ця технологія не торкається духовної сфери - національних і світоглядних відмінностей, які значною мірою визначають зміст суб'єктивного досвіду студента.

Психологічна модель спершу обмежувалася визнанням відмінностей у пізнавальних здібностях студентів, які в реальному освітньому процесі виявляються в здібності до навчання (індивідуальна здатність до засвоєння знань). Метою освітнього процесу є корекція здатності до навчання як пізнавальної здібності.

1.4. Технологія проблемного навчання.

Проблемне навчання – це спосіб організації активної взаємодії суб'єктів освітнього процесу (тих, хто навчається) з проблемно представленим змістом освіти (А. М. Матюшкін [7], М. Н. Махмутов [8]).

Сутність такої технології – навчання на основі проблемних ситуацій, за допомогою яких моделюються умови дослідницької діяльності учнів. Розв'язання цих ситуацій спонукає студентів до пошуку необхідного навчального матеріалу. Учень стає активним суб'єктом освітнього процесу. При чому проблемність може бути частковою – коли учень вирішує проблему, поставлену педагогом, чи повною – коли і висунення проблем здійснюється тим, хто навчається. Перевагами такого підходу є не тільки більш глибоке, осмислене засвоєння навчальної інформації, а і - що набагато важливіше – набуття творчого досвіду постановки і розв'язання конкретних проблем [9].

Етапи реалізації: створення проблемної ситуації; аналіз ситуації, усвідомлення сутності і постановка навчальної проблеми, формулювання проблемної задачі; знаходження способу вирішення завдання шляхом висунення гіпотези та її обґрунтування; доказ чи спростування гіпотези; перевірка правильності вирішення гіпотези; узагальнення правильності вирішення гіпотези [9].

Проблемне навчання реалізується як процес постановки і вирішення конкретних проблем. Звичайно постановка проблеми в навчанні починається з створення певної проблемної ситуації. Під проблемною розуміється така ситуація, коли той, хто навчається, стикається з деякими новими умовами та інформацією, в яких він не може прийняти рішення на основі вже наявних в нього знань і досвіду, том він має здійснити дії з пошуку нової інформації і набуттю нового досвіду.

Існують певні вимоги до навчальних проблем:

- ✓ їх вирішення учнями має бути максимально самостійним;

- ✓ навчальна проблема за змістом має відповідати тій навчальній інформації, що вивчається;
- ✓ проблема має бути достатньо актуальною, цікавою для учнів;
- ✓ вирішення проблеми не має бути надто легким, і надто складним;
- ✓ в основі проблеми завжди полягає певна суперечність;
- ✓ формулювання проблеми має бути максимально чітким і зрозумілим;
- ✓ проблема не повинна мати однозначне вирішення.

Суперечності, що складають основу тієї чи іншої проблеми, можуть бути такими: між відомим і невідомим, між формальними та істинними знаннями, між звичним і незвичайним розглядом предмету, між засвоєними знаннями і їх застосуванням в нових практичних умовах, між знаннями різних рівнів, між науковими знаннями і побутовими уявленнями, між теорією і практикою тощо [9].

Вирішення проблеми включає декілька стадій:

- 1) виявлення проблеми (осмислення проблемної ситуації, розуміння поставленого завдання, формулювання проблеми);
- 2) висунення гіпотез вирішення проблеми, їх аналіз і вибір оптимальної гіпотези;
- 3) доведення оптимальності обраної гіпотези;
- 4) аналіз отриманих результатів і шляхів їх досягнення.

Спочатку проблеми ставить перед учнями викладач. Надалі учні вчать ся шукати і ставити проблеми самостійно.

Переваги. Забезпечує розвиток мислення учнів, активності і самостійності, комунікабельності та творчих здібностей. Сприяє мотивації та активізації навчальної діяльності.

Недоліки. Складність у підборі та обґрунтуванні проблем. Потребує навчально-методичного забезпечення і формування готовності учнів і педагогів до постановки і вирішення проблем. Може займати багато часу на занятті.

Умови використання: може використовуватись на будь-якому етапі професійної освіти при викладанні різних типів навчальних дисциплін [9].

1.5 Фреймова технологія навчання

Напередові рубежі в освітньому просторі усе більше виступають інтенсивні освітні технології: блочно-модульне, цільно-блочне, циклове, концентроване навчання, інтегральна, а також **фреймова** технологія, яка розглядається нами.

Назва її взята з теорії системного подання знань американського дослідника **Мервина Мінського**.

Згадування про фреймові підходи в навчанні можна знайти в роботах М.Чошанова, В.Штейнберга, А.Остапенко, С.Шубіна.

Фреймом у дидактиці називають спосіб організації повторення навчального матеріалу (концепт) і навчального часу (сценарій), що застосовується до дисциплін, у яких є повторюване змістовне ядро.

Слово «**фрейм**» має англійське походження, що в перекладі означає «**рама**», «**каркас**».

У нашій освітній технології ми розглядаємо фрейм як:

- засіб систематизації і структурування навчальної інформації (змістовний аспект);
- сценарій освітньої діяльності (організаційно-часовий аспект).

Розглянемо кожен аспект окремо:

Змістовний аспект. Фрейм - це каркасна структура ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна накласти на більшість досліджуваних тем і розділів, що вивчаються, виражену в графічній формі. Цю форму умовно називають концептом.

Ця структура дозволяє систематизувати великий обсяг інформації, залишаючи її при цьому максимально зручною для використання учнями.

Всякий змістовний фрейм складається зі слотів (терміналів), що обов'язково повинні бути заповнені конкретним змістом.

В одній системі фрейми можуть мати однакові слоти, що необхідно для встановлення зв'язків між інформацією, що міститься в цих фреймах.

Структуруванню навчальної інформації фреймовим методом характерний процес **зіставлення** – процес, у ході якого перевіряється правильність вибору слота.

Кожен фрейм повинен мати ім'я (ідентифікатор), єдине в даній фреймовій структурі. Слот, у свою чергу, повинен мати ім'я, унікальне у своєму фреймі. Так як слотів у кожному фреймі може бути в достатку, то їх варіативність можна також систематизувати.

Такий процес структурування навчального матеріалу фреймовим методом забезпечує найвищу систематизацію знань за рахунок збільшення кількості зв'язків («вертикальних» і «горизонтальних») у середині навчального матеріалу.

Організаційно-часовий аспект. Тут фреймовість полягає у повторюваності сценарію (послідовності) вивчення різних частин різноманітних концептів.

Абсолютно очевидно, що вивчення кожного наступного фрейму вимагає значно менших часових витрат.

Таким чином, **фреймову технологію варто розглядати у 2-х аспектах:**

- змістовному (фрейм як концепт);
- організаційно-часовому (фрейм як сценарій).

Досвід показує, що за рахунок погодженості концепту і сценарію підвищується:

- рівень залучення здобувачів освіти у навчальний процес;
- рівень мотивації до пізнання;
- розвиток здібностей до проектування;
- рівень системності і цілісності знань;
- на 25-30% заощаджується навчальний час.

Обов'язковими умовами використання технології є:

- можливість застосування різноманітних форм навчання;
- «згущення інформації»;
- «горизонтальний зв'язок» матеріалу у середині теми, а також «вертикальний зв'язок» матеріалу між темами;
- чіткий розподіл часу не тільки в процесі кожного уроку, але і протягом викладу навчального матеріалу, теми.

Дана технологія максимально ефективна у вивченні тих дисциплін, у яких можна виділити однакове повторюване ядро (функції, процеси, властивості, характеристики і т.д.), яке розглядається і повторюється у всіх темах, розділах.

1.6 Ігрові технології навчання.

Першочергове місце серед типів інноваційного навчання займає ігрове. Для сучасної системи освіти ігрові форми важливі перш за все тим, що вони істотно впливають на об'єм, глибину та свідоме засвоєння учнями навчального матеріалу, формування у них нестандартного мислення, свободи вибору, потреби й готовності до інноваційної діяльності [1]. Значний внесок у розробку проблеми гри з точки зору психології зробили авторитетні вчені Д.Б.Ельконін та С.Л.Рубінштейн.

Гра – це складне, багатогранне явище, яке неможливо однозначно трактувати. Навчальна гра може тривати від кількох хвилин до цілого уроку. Отже, ігрове навчання може використовуватися на різних етапах, а також у позакласній роботі.

Ігрове навчання – це система взаємопов'язаних елементів, які являють собою комплекс виборчого залучення складових, де взаємодіяльність і взаємовідношення набувають характер взаємного сприяння компонентів, направлених на досягнення запланованого дидактичного результату [2].

Впровадження у педагогічну практику ПТНЗ ігрових методів покликані активізувати учбову діяльність учнів. Не випадково, вивчення ігрових методів навчання є актуальною проблемою в наш час. **До ігрових методів навчання відносяться:** ділові ігри, дидактичні ігри, ігри-змагання. Модифікаціями ділової гри можна вважати бліц-гру, гру-вправу, рольову, операційну, імітаційну ігри тощо.

Дидактична гра як метод навчання, має власне визначення. У словникових джерелах поняття «дидактична гра» розглядається як різновид спеціально створених дорослими чи успадкованих від попередніх поколінь ігор, що використовуються в навчальному процесі під безпосереднім керівництвом педагога.

Головною особливістю дидактичної гри є наявність, крім ігрової (для учнів), чітко визначеної дидактичної мети (для педагога), регламентування ігрової діяльності спеціально визначеними правилами, а ігровий задум та ігрові дії допомагають зберегти високу активність і самостійність дітей, наповнюючи навчання радісними позитивними інтелектуальними емоціями.

Дидактична гра - явище багатогранне, складається з низки структурних елементів. Можна виділити такі структурні елементи методу дидактичної гри: дидактичне завдання, ігрове завдання, ігрові дії, правила гри та результат [12].

Класифікацію дидактичних ігор розробив **К. О. Баханов**, який пов'язував їх з методикою проведення, дидактичною метою та основними шляхами їх досягнення [1]. Так, **за методикою проведення гри** автор виокремлював: сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-змагання та ігри-драматизації.

За дидактичною метою групував ігри на: актуалізуючі, формуючі, узагальнюючі, контрольні-корекційні.

Особливо важливим видом дидактичних ігор для професійної освіти є ділова гра як імітація професійної діяльності. У загальному вигляді ділову гру визначають як метод відтворення предметного і соціального змісту

професійної діяльності, моделювання систем відносин, характерних для даного виду практики.

Характерні ознаки ділових ігор: наявність проблеми, мети, завдань; скорочення масштабу часу; розподіл та розігрування ролей; наявність ситуацій, що послідовно розв'язуються, кількох ситуацій, кількох етапів гри; формування самостійних рішень учнів; наявність системи стимулювання; врахування можливих перешкод; об'єктивність оцінки результатів гри; підбиття підсумків.

Виходячи із загальної типології ділових ігор, систематизують їх за низкою ознак: цільове призначення, широта тематичних меж, ступінь свободи рішень, рівень невизначеності рішень, характер комунікації серед учасників, ступінь відкритості гри, інструментарій гри і форма її проведення та ін.

Розвиток пізнавальних здібностей учнів стимулюють творчі процеси їх діяльності, знімає стомлення, створюють сприятливу атмосферу навчальної діяльності, підвищують інтерес до процесу навчання.

Ділові ігри охоплюють розв'язання практичних завдань та **мають таку класифікацію** [9]:

✓ науково-дослідні ділові ігри використовують у наукових дослідженнях, в економіці та управлінні виробництво, як ефективний метод експериментування;

✓ атестаційні ділові ігри використовують для атестації кадрів, для виявлення їх компетенції;

✓ навчально-педагогічні ігри - це групові ігри, вправи з розробки оптимальних рішень, використання навчальних методів та прийомів в умовах, які створюються реальними обставинами на заняттях. Мета навчально-педагогічних ігор - сформувати у майбутніх педагогів, кваліфікованих робітників уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю [10].

Ділова гра використовується для вирішення комплексних завдань засвоєння нового, закріплення матеріалу, активізації пізнавальної діяльності учнів формування загально навчальних умінь, розвитку творчих здібностей, формування системи професійних умінь і навичок, виховання професійно значущих якостей особистості, підвищення рівня мотивації, формування навичок спілкування тощо.

Навчальна гра є специфічним способом управління навчально-пізнавальною діяльністю майбутнього кваліфікованого робітника.

Інтелектуальні ігри змагального характеру у формі конкурсу, учнівського турніру, інтелектуального бою використовуються найчастіше після вивчення змістового модулю на етапі проміжного контролю або після вивчення окремих тем. Такі ігри сприяють розвитку пізнавальної активності, самостійності, комунікативних навичок учнів. Метод рольової гри передбачає присутність ролей, тому логічним може бути використання такої гри: клас ділиться на різні підприємства, в кожному підприємстві є адміністративний відділ, відділ виробництва та відділ збуту [9].

Імітаційно-ігрові методи дозволяють імітувати в ігровій формі і реалізовувати за допомогою ігрових дій в штучно-створених педагогічних ситуаціях майбутню професійну діяльність учнів.

Гра і імітація сприяє створенню на навчальних заняттях середовища, яке встановлює позитивне ставлення учнів до навчально-пізнавальної діяльності. Позитивне ставлення до імітаційно-ігрової діяльності сприяє становленню самоповаги, усвідомлення власних цінностей учнями. Активно беручи участь у цьому виді діяльності, учні отримують можливість незалежно від учителя і інших її учасників висловити свою думку, відстояти його, визначити самостійно способи виконання імітаційно-ігрових ролей, намітити шляхи досягнення цілей, вирішення навчальних проблем.

За кордоном нині виділено **три основні групи ігор**, спрямованих в тій чи іншій мірі на організацію самостійності учнів [9]:

1. ігри, спрямовані на придбання теоретичних знань;

2. ігри, спрямовані на набуття практичних умінь;
3. ігри, які сприяють зміні ставлення до досліджуваної проблеми або предмету.

Існують різні класифікації ділових ігор. В залежності від галузі дослідження, кожен дослідник кладе в основу класифікації ті властивості ділової гри, які він досліджує, а також немаловажно і розуміння дослідником самого поняття гра. Виділяють наступні **види ігор** [4]:

1. За ступенем вираженості контексту професійної діяльності:

А. Контекстно-орієнтовані ігри, суть яких – ігрова діяльність з підготовки фахівця, але поза прямого зв'язку з перспективною діяльністю.

Б. Побічно контекстно-орієнтовані ігри, суть яких - квазіпрофесійною діяльністю.

2. За функціональної спрямованості:

А. Дослідницькі бліц-ігри, в яких учасники за певний час здійснюють перевірку гіпотез, пошук і накопичення даних, роблять висновки за результатами виконаної роботи.

Б. Дидактичні бліц-ігри, в ході яких вивчаються елементи теорії і практики діяльності фахівця.

В. Рефлексивно-оціночні, в ході яких здійснюється дослідження діяльності, пошук і реконструкція виявлених труднощів, перенормування діяльності, оцінка процесу і результату.

Г. Діагностичні, в яких здійснюється діагностика - дослідні ділові ігри. Використовуються для аналізу поведінки окремих співробітників або цілих колективів залежно від зміни зовнішніх або внутрішніх умов їх діяльності (наприклад, при вивченні можливостей використання в організації різних систем оплати праці). Дослідні ділові ігри моделюють конкретні ситуації в режимі «що буде, якщо? ..». Це дозволяє прогнозувати різні варіанти змін [9].

Інтерактивні – передбачають залежність поведінки і оцінки дій гравця від поведінки інших учасників гри.

За областю застосування:

- **Загальні** імітують поведінку групи, установи в цілому.
- **Функціональні** – імітують окремі функції співробітників.

За відкритістю гри:

- **Відкриті** – передбачають вільні контакти і комунікації між групами учасників.
- **Закриті** – не передбачають контактів між учасниками в процесі всієї гри.

За інструментами гри:

- **Ручні:** розрахунки виконуються вручну і передбачають відпрацювання техніки вирішення окремих педагогічних завдань.
- **Комп'ютерні:** орієнтація на використання комп'ютерів для підготовки та аналізу можливих рішень педагогічних завдань.

За формою проведення:

Очні: передбачають проведення гри з усіма учасниками в один час і в одному місці.

Заочні: передбачають заочне проведення гри за схемами дистанційної технології Це, наприклад, імітація діяльності з вирішення конфлікту із заданими параметрами. Приватна ділова гра служить вирішенню однієї, певної задачі, наприклад, гра з вивчення та порівнянні ефективності колективної та індивідуальної діяльності групи.

Ступінь свободи рішень і дій учасників гри може бути різною. Якщо гра допускає лише обмежений, заздалегідь заданий спектр можливих рішень і відповідних поведінкових альтернатив (дій), то вона вважається жорсткою. У жорстких іграх зміст кожного кроку гравця строго фіксується відповідно до формальною моделлю імітованих процесів. Прийняття рішень в них зводиться до вибору однієї із запропонованих альтернатив, причому всі основні дії здійснюються в строго певні проміжки часу. І навпаки, якщо гравці на базі дотримання загальних умов гри діють вільно, їхні рішення не регламентовані встановленим набором альтернатив, то гра є м'якою. У м'яких іграх дії учасників обмежуються лише загальним сценарієм розгортання

подій, в рамках якого гравці самі визначають послідовність своїх дій. Є й проміжні (напівтверді) типи ігор.

Залежно від ступеня невизначеності ситуації ділові гри підрозділяються на детерміновані та імовірнісні. Для перших характерна визначеність ситуації, заданість її основних параметрів, що дозволяє гравцям приймати однозначно правильного чи неправильного рішення. Другі ж відрізняє неясність ситуації, мінливість її багатьох параметрів, що зумовлює можливість лише імовірнісних оцінок ситуації та прийняття рішень з певним ступенем ризику.

Характер комунікацій учасників гри відображає залежність або незалежність дій її учасників один від одного і виступає одним з найважливіших показників її динамізму. В інтерактивних іграх така залежність має місце. Ігри цього типу необхідні для імітації відносин конкуренції. Якщо ж у процесі гри її учасники діють самостійно, приймають рішення незалежно від інших, то гра є неінтерактивною. Деякі ігри можуть мати два режими проведення: тренувальний, що передбачає незалежну поведінку гравців, і робітник, заснований на конкурентному взаємодії учасників [9].

Області застосування характеризують сферу, в якій використовується гра, з точки зору функціонального підходу. Загальні ділові ігри моделюють діяльність всієї організаційної одиниці у певній ситуації, яка може змінюватися. Функціональні ігри служать у відпрацюванні дій з виконання певної функції організації.

Відкритість ділової гри характеризує наявність і форми контактів між її учасниками. Відкрита гра або дозволяє контакти між її учасниками, або передбачає колективне виконання завдання. Закрита ж гра забороняє такого роду контакти.

Залежно від використовуваних засобів, інструментів ділові гри підрозділяються на ручні та комп'ютерні. Ручні передбачають складний апарат моделювання організаційних процесів, припускають використання

комп'ютерів, прогресивних мультимедійних інструментів і програмних продуктів. До комп'ютерних ігор належить переважна більшість проектних ділових ігор, а також багато навчальні та дослідницькі гри.

За формою, або регламентом, проведення ділові ігри поділяються на очні та заочні.

Етапи реалізації. Залежно від конкретної педагогічної мети уроку, його змісту, індивідуальних психологічних особистостей учнів та рівня їхнього розвитку, гру можна проводити з одним учнем, групою або всією навчальною групою. У процесі розробки технології навчальної гри в основному виділяються **три етапи:**

1. Виділення елементів конструкції ігри, які повинні бути необхідними умовами розгортання ігрового процесу; визначення послідовності розробки цих елементів;

2. Вироблення рекомендацій щодо визначення структурних компонентів гри;

3. Виявлення особливостей діяльності грають і встановлення закономірностей впливу їх на оволодіння навчальним матеріалом, засвоєння знань і вироблення умінь і навичок [9].

Переваги. У процесі застосування ігрових методів навчання у багатьох здобувачів освіти підвищується інтерес до навчального процесу. Ігри повніше реалізують підготовку здобувачів освіти до практичної діяльності, виробляють у них життєву позицію, привчають до колективних форм роботи.

Саме в іграх розпочинається невимушене взаєморозуміння між педагогом та здобувачами освіти. У процесі гри у здобувачів освіти виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять, жадоба до знань.

У грі найповніше проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності здобувачів освіти. Технологія ігрового навчання, виконуючи різноманітні функції, сприяє мобілізації

особистості на вирішення завдань за активної взаємодії з усіма учасниками за установленими правилами і конкретними педагогічними умовами [9].

Недоліки. Як і інші технології навчання ігрова технологія потребує визначення особливого змісту у навчальному плані, складна у підготовці і проведенні і потребує особливих організаційно-методичних умов, копіткої підготовки та чіткої організації у проведенні.

Умови використання. Основною метою використання ігрової технології навчання є створення мотивації досягнення успіху в навчанні. У сучасній професійній (професійно-технічній) школі ігрова діяльність використовується: як самостійна технологія для засвоєння теми, розділу, поняття; - як елемент іншої технології; - як елемент окремих частин семінарського заняття (вступ, пояснення, закріплення, контроль).

Комунікативна діяльність у процесі імітаційно-ігрового навчання виступає, по-перше, як засіб розв'язання навчальних завдань, по-друге, як соціально-психологічне забезпечення гри, по-третє, як засіб організації взаємодії педагога й здобувачів освіти, що мають забезпечувати ефективність досягнення намічених результатів гри. При досягненні навчальних цілей спілкування дозволяє забезпечити повноцінний психологічний контакт між педагогами та здобувачами освіти, педагогічно доцільні взаємостосунки, формувати позитивну мотивацію навчання, створювати психологічну атмосферу колективної пізнавальної діяльності.

Упровадження в освітній процес імітаційно-ігрових форм і методів дозволить здобувачам освіти отримати необхідні для цього теоретичні знання стосовно норм і правил успішної комунікативної діяльності, набути обов'язкові вміння та навички продуктивного спілкування, орієнтуватися в ситуаціях, прогнозувати результати свого та чужого спілкування; сформувати в учнів стійкий інтерес, потребу та прагнення брати участь у комунікативному процесі, отримувати емоційне задоволення від взаємодії з оточуючими; дасть можливість набути необхідний для подальшого життєтворення соціально-комунікативний досвід спробувати себе в

різноманітних «ролях», бути активним безпосереднім учасником комунікативної та навчальної діяльності, сприятиме розвитку емпатичних здібностей [9].

Таким чином, ділові ігри як метод активного навчання, пройшовши тривалий шлях розвитку, в даний час займають міцні позиції в освітньому процесі професійно-технічної школи. Даний метод переживає своє друге народження : гра служить підвищенню ефективності освітнього процесу, дозволяючи економити часові витрати, кошти для проведення експерименту, моделювати майбутню самостійну професійну діяльність, а також розвинути творчий потенціал випускника ЗП(ПТ)О.

1.7 Технологія особистісно-орієнтованого навчання

Технологія особистісно-орієнтованого навчання заснована на особистісно-орієнтованому підході як до викладача, так і до здобувача освіти , з метою спонукання до творчих пошуків та проявів особистості

Особистісно-орієнтований підхід – це методологічна спрямованість у педагогічній діяльності, що дозволяє за допомогою опори на систему взаємозалежних понять, ідей і способів дій забезпечувати і підтримувати процеси самопрояву, саморозвитку і самореалізації особистості здобувача освіти, розвиток його індивідуальності.

Розкривають три складові особистісно-орієнтованого підходу:

Перша складова – основні поняття, що є головним показником педагогічних дій.

До них можна віднести наступні категорії:

- індивідуальність;
- особистість;
- самоактуалізована особистість, самовираження;
- суб'єкт, суб'єктність;
- я-концепція, вибір;

- педагогічна підтримка.

Друга складова – вихідні положення й основні правила побудови процесу навчання і виховання.

Це основні принципи особистісно-орієнтованого підходу, до них відносять:

- ***Принцип самоактуалізації.*** У кожного здобувача освіти в навчальній групі існує потреба в актуалізації своїх інтелектуальних, комунікативних, художніх і фізичних здібностей. Важливо розбудити і підтримати прагнення до прояву і розвитку своїх природних і соціально-придбаних можливостей.
- ***Принцип індивідуальності.*** Створення умов для формування індивідуальності особистості здобувача освіти і педагога. Необхідно не тільки враховувати індивідуальні особливості дитини чи дорослого, але і всіляко сприяти їх подальшому розвитку.
- ***Принцип суб'єктності.*** Варто допомогти кожному здобувачеві освіти стати справжнім суб'єктом життєдіяльності, сприяти формуванню і збагаченню його суб'єктного досвіду.
- ***Принцип вибору.*** Без вибору неможливий розвиток індивідуальності і суб'єктності, самоактуалізації здібностей здобувача освіти. Педагогічно доцільно, щоб майбутній кваліфікований робітник жив, учився і виховувався в умовах постійного вибору, мав можливість у виборі мети, змісту і способів організації освітнього процесу і життєдіяльності в ЗП(ПТ)О.
- ***Принцип творчості й успіху.*** Індивідуальна і колективна творча діяльність дозволяє визначити і розвивати індивідуальні особливості здобувача освіти і унікальність навчальної групи. Завдяки творчості здобувач освіти виявляє свої здібності, довідається про сильні сторони своєї особистості.
- ***Принцип довіри і підтримки.*** Віра , довіра, підтримка здобувача освіти, його прагнення до самореалізації і самоствердження повинні

прийти на зміну зайвій вимогливості і надмірному контролю, властивій авторитарній педагогіці минулого.

Одним з найбільш важливих положень парадигми особистісно-орієнтованої освіти є відношення педагога до дитини і його позиції в освітньому процесі. Суть цього відношення визначив **Ш. А. Амонашвілі**, який обґрунтував **індивідуально-гуманний підхід в освіті**.

Багаторічний досвід педагогічної роботи привів **Ш. А. Амонашвілі** до переконання, що для вирішення задач освіти є **два підходи**:

- Імперативний;
- Гуманний.

Імперативний характер навчання набуває в тому випадку, якщо воно будується без врахування особистісних особливостей і потреб здобувачів освіти. Педагог у даному випадку впевнений, що той, хто навчається, обов'язково йому буде пручатися, а тому його необхідно примусити до навчання строгими вимогами, імперативами.

Гуманний же підхід полягає в тому, що педагог оптимістично мислить про навчальну групу, відноситься до неї як до самостійного суб'єкту, здатного вчитися не за примусом, а добровільно, за власним бажанням і вільним вибором. Але духовні, фізичні, інтелектуальні можливості здобувача освіти ще занадто малі, щоб самостійно справитися з творчими задачами навчання і проблемами життя. Здобувачеві освіти потрібна педагогічна **допомога і підтримка**.

Це ключові слова в характеристиці технології особистісно-орієнтованої освіти.

Підтримка ґрунтується на трьох принципах педагогічної діяльності (Амонашвілі):

- любити спілкуватися з учнівською групою;
- олюднювати середовище, у якому проживає учнівська група;
- переживати із здобувачами освіти їх поточні проблеми.

Щоб підтримати дитину, вважає В.О. Сухомлинський, педагог повинен:

- відчувати в собі дитинство;
- розвивати здатність до розуміння дітей і всього, що з ними відбувається;
- мудро відноситися до їхніх вчинків, вірити, що дитина помиляється, а не порушує з наміром;
- захищати її, не думати про неї погано, несправедливо і, найважливіше, не ламати дитячу індивідуальність, а виправляти і направляти її розвиток, пам'ятаючи, що дитина знаходиться в стані самопізнання, самоствердження, самовиховання.

Технологія індивідуальної підтримки добре розроблена в закордонних дослідженнях з гуманістичної психології.

Особливо цінними в цьому відношенні є роботи К.Роджерса, який вважав основною задачею педагога – допомогти дитині в її особистісному рості.

Технологія підтримки має у своїй основі гуманітарне мислення педагога, його здатність бачити в дитині не учня, а людину, котра вчиться.

Третій компонент особистісно-орієнтованого підходу – це технологічна складова, котра містить у собі найбільш адекватні даним принципам способи педагогічної діяльності.

На думку професора *Е.В. Бондаревской*, технологічний арсенал особистісно-орієнтованого підходу складають такі методи і прийоми:

- діалогічність;
- діяльнісно-творчий характер;
- спрямованість на підтримку індивідуального розвитку дитини, надання здобувачеві освіти волі для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту і способів навчання і поведження.

Якою ж повинна бути технологія особистісно-орієнтованого навчання, тобто принципи розробки самого освітнього процесу.

Під терміном «освітній процес» на думку професора І.С.Якиманської варто розуміти цілісну систему дидактичних впливів, куди відносяться цілі, задачі,

засоби, методи, реалізовані в класно-урочній формі на основі колективно-розподільної діяльності.

Основними фігурами освітнього процесу є педагог і здобувач освіти .

Технологія особистісно-орієнтованого освітнього процесу припускає спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистісним розвитком здобувача освіти в ході оволодіння знаннями.

Основні вимоги до розробки дидактичного забезпечення особистісно-орієнтованого освітнього процесу:

➤ навчальний матеріал повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду здобувача освіти, включаючи досвід виробничого навчання;

➤ виклад знань у підручнику (викладачем) повинен бути спрямований не тільки на розширенні їхнього обсягу, узагальнення предметного змісту, але і на постійне перетворення наявного суб'єктного досвіду кожного здобувача освіти;

➤ у ході навчання необхідно постійне узгодження суб'єктного досвіду здобувача освіти з науковим змістом знань, що задаються;

➤ активне стимулювання здобувачів освіти до самоціннісної освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати здобувачу освіти можливість самоосвіти, саморозвитку;

➤ конструювання й організація навчального матеріалу, що надає здобувачеві освіти можливість вибирати його зміст, вид, форму при виконанні завдань, рішенні задач;

➤ виявлення й оцінка способів навчальної роботи, якими користується здобувач освіти самостійно, стійко, продуктивно. Необхідно засобами підручника (викладача) стимулювати здобувача освіти до вибору і використання найбільш значимих для них способів пророблення навчального матеріалу;

➤ при введенні метазнань, тобто знань про прийоми виконання навчальних дій, необхідно виділяти загальнологічні і специфічні предметні способи навчальної роботи з урахуванням їх функцій в особистісному розвитку;

➤ необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, але головним чином процесу навчання;

➤ освітній процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку навчання, як суб'єктної діяльності

Особистісно-орієнтована технологія широко використовує метод рефлексії.

Робота з повсякденною свідомістю дитини неможлива без опори на міркування дитини, повне сумнівів і коливань. Іншого шляху з «неявним» знанням у педагога просто немає. Але педагог сам повинен демонструвати зразки рефлексії з приводу організації власного мислення: передавати не тільки готові зразки правильних рішень, висновків, але і показувати, **як** він цього досягав.

Мета особистісно-орієнтованого навчання, основним завданням якої є визнання в кожному здобувачеві освіти неповторної індивідуальності, полягає в створенні системи психолого-педагогічних умов, що дозволяють у єдиній навчальній групі працювати з орієнтацією не на «середнього здобувача освіти», а з кожним окремо з урахуванням індивідуальних пізнавальних можливостей, потреб і інтересів.

При збереженні особистісно-орієнтованого підходів педагогічній та психологічній науці, здобувачеві освіти надається право вільного вибору способів пророблення навчального матеріалу.

Тим самим, індивідуальний підхід на практиці здійснюється стосовно кожного здобувача освіти, а не тільки до невеликої групи, які по тим чи іншим причинам не вписуються в рамки «середнього» здобувача освіти, як це має місце при традиційному навчанні.

У особистісно-орієнтованому навчальному процесі з урахуванням педагогічних та психологічних навчальних інновацій, найбільш чітко відчувається розбіжність термінів «оцінка» і «оцінювання».

Що собою представляє **оцінка**? Це своєрідний орієнтир, що відбиває соціальні вимоги до змісту і рівня оволодіння знаннями, уміннями, навичками, до навчального поведіння в цілому. Функції оцінки різноманітні. З них, як основні, можна виділити дві – контролюючу і стимулюючу.

Контролююча функція реалізується на всіх етапах навчання (підсумковий, поурочний контроль, різноманітні форми і види самостійних, перевірочних домашніх завдань). Якщо ця функція оцінки реалізується несистематично, то вона просто втрачає своє значення.

Оцінка нерідко відбиває характер спілкування здобувача освіти і педагога, навіть емоційне відношення педагога до навчального процесу, до працездатності та наполегливості під час активного засвоєння знань здобувачами освіти. Раніше вона виставлялась часто не за знання, а за неслухняність, недотримання вимог педагога, брутальність у звертанні з ним, за неухважність на уроці і т.і.

До того ж оцінка фіксує, як правило, підсумковий (кінцевий) результат засвоєння, досягнутий здобувачем освіти («вирішив – не вирішив», «зробив вірно – невірно»). У ній, звичайно, представлений і процес досягнення результату, але в схованому вигляді.

Інша важлива функція оцінки – **стимулююча**.

Вона *спонукує* здобувача освіти до самовдосконалення. Орієнтуючись на обрані і зафіксовані в оцінці вимоги по засвоєнню навчального матеріалу, здобувач освіти намагається наблизитися до них, досягти їх, витрачаючи на це нерідко багато сил і часу. Як часто ми чуємо від здобувачів освіти: «Я намагався», «Я багато займався» і т.п. І відповідь педагога: «Зроби додаткові завдання», «Повправляйся ще». Феномен «вкладеної праці» є основним стимулюючим фактором для одержання високої оцінки (її виправлення).

Педагог іноді свідомо завищує чи занижує оцінку, щоб стимулювати здобувача освіти. Орієнтуючись на виставлену оцінку, учень змінює своє поведіння – прагне, як правило, її виправити – бути дисциплінованим на уроці, регулярно виконувати усі вимоги педагога.

Стимулююча і контролююча функції оцінки повинні бути в тісній єдності.

Якщо ця єдність порушується, то оцінка перестає регулювати навчальне поведіння здобувача освіти .

У чому подібність і відмінність між оцінкою й оцінюванням в особистісно-орієнтованому навчанні?

Як відомо, того самого результату можна досягти різними способами: раціональним і нераціональною. Оцінка цього частіше не фіксує, а оцінювання можливостей здобувача освіти будується саме на цій основі, тобто на аналізі процес досягнення результату, що завжди індивідуальний.

Це розходження між оцінкою й оцінюванням, що фіксують продукт і процес, саме і починає чітко проступати в середній школі та ЗП(ПТ)О, де намічається розбіжність між ускладненням матеріалу і відсутністю у здобувача освіти раціональних способів його засвоєння, що неминуче призводить до різкого зниження успішності.

Щоб знайти вихід з положення, що створилося, педагоги радять здобувачам освіти «більше займатися», «частіше повторювати матеріал», «вправлятися в його застосуванні» і т.п.

Але феномен «вкладеного часу», що застосовувався у молодших класах школи, перестає діяти у старшокласників та здобувачів освіти ЗП(ПТ)О , які усвідомлюють, що шляхом збільшення витрати часу вийти із ситуації, що створилася, неможливо (адже від класу до класу, від курсу до курсу збільшується обсяг матеріалу, а отже, і навчальне навантаження).

Тому самі здобувачі освіти виділяють найбільш значимі для них якості не всидливість і старанність, а кмітливість, вміння раціонально реалізувати свою навчальну роботу. Адже викладач оцінює саме результат і фіксує його відповідною оцінкою (сідай, «три»). От чому у ЗП(ПТ)О виникала

невідповідність між оцінкою, що виставлялась викладачем і оцінкою здобувача освіти власних досягнень, тобто оцінкою викладача і самооцінкою учня.

Здобувач освіти більше цінує процес роботи, а викладач – її кінцевий результат. Іноді здобувачі освіти не дуже радіють високій оцінці, якщо вона дісталася легко, без чи праці чи рахунок «зубріння». І навпаки, дуже радіють тому, що їхні пошуки, проби були помічені викладачем.

Оцінка педагогом процесуальної сторони роботи вимагає принципово інших підходів навчальних досягнень здобувачів освіти.

Для цього педагог повинен мати такий спеціальний дидактичний матеріал, який дозволяє:

- фіксувати процес оцінювання (а він завжди індивідуальний);
- відрізнити сильні і слабкі сторони в роботі конкретного здобувача освіти;
- аналізувати, які помилки допускаються здобувачем освіти, коректувати їх по ходу його роботи;
- тобто виявляти й оцінювати сам процес засвоєння знань.

У цих умовах оцінка виконує *діагностичну* і *прогнозуючу* функції, а не просто фіксує результати роботи здобувача освіти. Звичайно, здійснювати таку індивідуальну (корекційну) роботу на уроці важко, але при наявності відповідних дидактичних матеріалів цілком можливо.

Для особистісно-орієнтованого навчання важливі такі критерії оцінки, що дозволяють порівнювати здобувача освіти не стільки з іншими, скільки із самим собою в різні періоди його розвитку як особистості, тобто в динаміці становлення. Реалізація такого підходу вимагає розробки спеціальних критеріїв, що не збігаються з критеріями, прийнятими для оцінки обов'язкових для всіх результатів навчання.

Добре відомо, що багато здобувачів освіти мають великий запас знань, але виявляють некритичність, несамостійність в оцінці явищ і подій соціального

життя, не керуються отриманими знаннями у своїх діях і вчинках; виявляють беспорядність в організації своєї навчальної праці.

Тому на даному етапі педагогу, також і через систему оцінювання, слід допомогти здобувачеві освіти в його навчальному становленні.

Слід зазначити, що дидактичні і психологічні критерії оцінок не збігаються між собою.

Дидактичні критерії оцінок фіксують в основному рівні засвоєння і характер використання знання (відтворення за зразком, застосування знань у заданому напрямку, їхнє використання в нових нестандартних ситуаціях).

Для фіксації рівнів засвоєння знань використовується навчальний матеріал різної складності, розробляються системи задач і вправ різних труднощів. Так, на думку дидактиків, засвоєння знань відбувається на двох рівнях: усвідомленого сприйняття і запам'ятовування, що зовні виявляється в точному чи близькому відтворенні, у застосуванні знань за зразком чи в подібній ситуації, у творчому застосуванні знань, тобто в новій, раніше не знайомій учню ситуації.

Психологічні критерії оцінок повинні в більшій мірі фіксувати не рівень засвоєння знань, а характер організації діяльності здобувача освіти по оволодінню їхнім змістом.

Без критеріїв, спрямованих на аналіз і оцінку розумової діяльності кожного здобувача освіти важко, розраховувати, що сучасна професійна школа зможе формувати індивідуальність майбутнього кваліфікованого робітника.

В даний час виділяють три основних напрямки в розробці проблеми контролю й оцінки знань:

Перший напрямок виділяє якість знань як інтегральний показник засвоєння змісту навчальної програми. Важливим критерієм оцінки знань при цьому є їхня відповідність змісту навчання – оцінюється науковість, істинність, глибина, міцність, системність, узагальненість і т.п. Про якість знань здобувача освіти судять по характеру відтворення ним навчального предмету.

Оцінка засвоєння знань першого напрямку здійснюється за ступенем відповідності заданого наукового знання і засвоєного, а також за обсягом засвоєного. Іншими словами, оцінюється *зміст і обсяг наукової інформації*.

Другий напрямок у визначенні критеріїв оцінки досягнень здобувача освіти акцентує увагу педагога на виявлення не тільки змісту засвоєних знань, але і на методах їхнього одержання, тобто на *характер організації навчальної діяльності*, що сприяє (чи перешкоджає) міцному і повному засвоєнню змісту наукової інформації.

Сюди відноситься оцінка педагогом різних *логічних операцій*, якими володіє здобувач освіти, у тому числі раціональними прийомами обробки наукової інформації (складання плану-конспекту прочитаного по підручнику тексту, організація усного повідомлення, написання письмового твору і т.п.).

Цим оцінюється не сам зміст знань, а культура організації розумової роботи, характер її виконання, куди відносяться: уміння працювати з книгою, підручником, різними джерелами інформації, культура усної і письмової мови.

Зрозуміло, що оцінка того, що засвоїв здобувач освіти і як він засвоював, проробляючи навчальний матеріал, визначається різними, хоча і взаємозв'язаними критеріями.

Розглянемо на прикладі, здобувач освіти відповідаючи урок, добре відтворює науковий зміст матеріалу, викладеного в підручнику. Його відповідь є повним, точним, правильним. Педагог виставляє йому відповідну (високу) оцінку. Але якщо поцікавитися тим, як він планував свою роботу по оволодінню навчальним матеріалом, якими розумовими прийомами користався, те виявляється, що, крім багаторазового прочитання і відтворення тексту підручника, ніякими іншими прийомами він не володіє. За цим критерієм він не може розраховувати на високу оцінку. І тоді, яку ж оцінку йому виставляти?

Очевидно, необхідні диференційні підходи до оцінки з використанням двох взаємозалежних критеріїв – *результату і процесу роботи*.

Значення виявлення процесуальної сторони засвоєння, її оцінку педагогом у практиці недооцінювати не можна. Проте досить розповсюдженою є така ситуація, при якій два учні одержують за ту саму роботу однакову оцінку (гарну чи погану), але досягають вони цієї оцінки різними шляхами.

Один здобувач освіти в основному повторює вказівки і дії педагога на навчальному занятті, працює за встановленим зразком, в усьому наслідуючи йому.

Інший активно шукає власні шляхи і засоби вирішення поставленої педагогом задачі, пробує, помиляється, а тому не досягає позитивного результату (і тому не оцінюється педагогом високо). Але йому хочеться, щоб оцінили його активні пошуки, але педагог оцінює тільки результати виконання роботи.

Як показують дослідження вчених І.С.Якиманської, О.С.Якуніної, чим старше учні, тим для них більш значущі є процесуальні аспекти їхньої навчальної роботи.[87]. Вони виявляють велику цікавість до чернеток, схем, що відбивають процесуальну сторону їхньої навчальної роботи (її проміжні етапи), причому цінують нестандартні підходи до її виконання. Але у ЗП(ПТ)О на жаль, має місце така ситуація, при якій чернетки здобувачів освіти не аналізуються і не оцінюються педагогом. Більше того, високу оцінку ставлять звичайно за роботу без виправлень, без «помарок», що суперечить природі мислення як творчого процесу, що має індивідуальну природу.

Третій напрямок обґрунтування критеріїв оцінки ефективності засвоєння знань виходить із представлення про процес засвоєння як суб'єктної діяльності здобувача освіти, обумовленої особливостями його психологічної організації. Адже добре відомо, що той самий програмний матеріал різні здобувачі освіти засвоюють по різному, у залежності від переважного в кожного здобувача освіти виду пам'яті, уяви, типу мислення й ін. особистісних особливостей, які педагог повинний виявити і спиратися на них при оцінці індивідуальних особливостей особистості.

Отже, оцінка можливостей здобувача освіти в ході засвоєння знань повинна складатися з трьох різних, але дуже сполучених критеріїв: *дидактичного, логічного і психологічного*. Їх важко розмежувати, можна тільки акцентувати увагу на кожному з них.

1.8. Проектна технологія навчання

Метод проектів виник у 20-ті роки минулого століття у США.

Надзвичайно важливо було показати дитині її особисту зацікавленість у здобутті цих знань, де і яким чином вони можуть їй знадобитися у житті. Проблема мусить бути з реального життя, знайома і значуща для дитини, для її розв'язання дитині необхідно застосовувати здобуті знання або ті, що їй належить здобути.

Робота над проектом включає:

- усвідомлення здобувачем освіти мети;
- оформлення задуму;
- розробку організаційного плану;
- роботу за планом;
- підбиття підсумків у вигляді письмового звіту.

Робота над проектом для здобувача освіти – це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. У свідомості здобувача освіти це має такий вигляд: “Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати”.

Для педагога робота над проектом – це прагнення знайти розумний баланс між академічними і прагматичними знаннями, уміннями та навичками.

Навчальне проектування орієнтоване перш за все на самостійну діяльність здобувачів освіти – індивідуальну, парну або групову, яку здобувачі освіти виконують впродовж визначеного відрізка часу.

Технологія проектування передбачає розв'язання здобувачами освіти якої-небудь проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості.

Проектна технологія передбачає використання педагогом сукупності:

- дослідницьких;
- пошукових;
- творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

Таким чином, ***суть проектної технології*** – стимулювати інтерес здобувачів освіти до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв'язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань. Від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання з прагматичними, дотримуючи відповідний їх баланс на кожному етапі навчання.

Метою навчального проектування є створення педагогом таких умов під час освітнього процесу, за яких його результатом є ***індивідуальний досвід проектної діяльності здобувачів освіти.***

Продуктивна діяльність, перш за все, плідна для освіти, є індивідуальною дією, результатом якої може бути корисний матеріал або нематеріальний продукт, отже, вона має практичну цінність.

Під час використання технології вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, активно розвивається критичне мислення, сфера комунікації тощо.

Основні завдання використання проектної технології в навчальному процесі ЗП(ПТ)О :

- не лише передати здобувачам освіти суму тих чи інших знань, але навчити здобувати ці знання самостійно, вміти застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань;
- сприяти здобувачеві освіти у здобутті комунікативних навичок, тобто здатності працювати у різноманітних групах, виконуючи всілякі соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника тощо);
- розширити коло спілкування здобувачів освіти, знайомство з іншими культурами, різними точками зору на одну проблему;
- прищепити здобувачам освіти уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, вміти її аналізувати з різних точок зору, висувати різні гіпотези, уміти робити висновки;

Основні вимоги, які висуває проектна технологія до її організації:

- наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її розв'язання;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна групова) діяльність учнів;
- структурування змістової частини проекту (з указуванням поетапних результатів);
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, що впливають з неї, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коректування висновки.

Результати проектів повинні бути матеріальними, тобто відповідно оформлення – відеофільм, альбом, комп'ютерна газета, альманах тощо.

Розрізняють такі типи проектів:

Дослідницькі проекти – потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників,

соціальної значущості, продуманості методів, у тому числі експериментальних методів обробки результатів.

Творчі проекти – не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проекту.

Ігрові проекти – учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Це можуть бути як літературні персонажі, так і реально існуючі особистості, імітуються їх соціальні і ділові стосунки, які ускладнюються вигаданими учасниками ситуаціями. Ступінь творчості здобувачів освіти дуже високий, але домінуючим видом діяльності все-таки є гра.

Інформаційні проекти – спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів. Такі проекти потребують добре продуманої структури, можливості систематичної корекції у ході роботи над проектом. Структуру такого проекту можна позначити таким чином: мета проекту, його актуальність; методи отримання (літературні джерела, засоби масової інформації, бази даних, у тому числі й електронні, інтерв'ю, анкетування тощо) та обробки інформації (її аналіз, узагальнення, зіставлення з відомими фактами, аргументовані висновки); результат (стаття, реферат, доповідь, відеофільм); презентація (публікація, у тому числі в електронній мережі, обговорення у телеконференції). Такі проекти можуть бути органічною частиною дослідницьких проектів, їхнім модулем.

Практико-орієнтовані проекти – результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону). Проект потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них.

За кількістю учасників проекти поділяються на *особистісні, парні* та *групові*.

За тривалістю проведення проекти розрізняють *короткодійчі* (кілька уроків з програми одного предмета), *середньої тривалості* (від тижня до місяця), *довготривалі* (кілька місяців).

На практиці частіше доводиться мати справу зі *змішаними типами* проектів.

Загальну *схему технології проєктивного навчання* можна зобразити у вигляді такої таблиці:

<i>№ з/п</i>	Етапи діяльності	Зміст діяльності
1.	Підготовка. Визначення теми і мети проєкту.	Здобувачі освіти: обговорення, пошук інформації. Викладач: заява задуму, мотивація, допомога у постановці завдань.
2.	Планування: а) визначення джерел, засобів збору, методів аналізу, інформації, засобів представлення результатів; б) устанавлення критеріїв оцінки результату і процесу.	Здобувачі освіти: формулюють завдання і виробляють план дій. Викладач: коректує, пропонує ідеї, висуває пропозиції.
3.	Збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент).	Здобувачі освіти: збирають інформацію. Викладач: спостерігає, непрямо керує діяльністю.
4.	Аналіз. Аналіз інформації, формулювання висновків.	Здобувачі освіти: аналізують інформацію. Викладач: коректує, спостерігає, радить.
5.	Подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт та оцінка результатів і процесу дослідження згідно встановленим критеріям).	Викладач і здобувачі освіти беруть участь у колективному обговоренні, оцінюють зусилля, використані можливості, творчий підхід.

Схема оформлення проекту.

I етап. Вибір напрямку і формування назви проекту: включає узагальнену назву проблеми, коло питань; визначення (виділення) загального напрямку або пріоритетних (окремих) напрямів, оформлених у підпроекти.

II етап. Написання проекту.

Розділи проекту:

I.Актуальність.

II. Мета і завдання:

- a. довготривалі:
  - нові технології, методики;
  - можлива розробка дослідження за проектом;
- b. короткодіюча мета, завдання – визначення конкретної мети, завдань на визначений період:
  - Визначення етапів проекту.
  - Механізм реалізації проекту.
  - Обов'язки та відповідальність учасників проекту.
  - Очікувані результати.
  - Оцінка й самооцінка проекту.
  - Бюджет, ресурсне забезпечення (приблизний бюджет, урахуваючи всі види витрат, необхідних для успішної реалізації проекту).

1.9. Технологія концентрованого навчання

Поняття «***концентроване навчання***» достатньо давно і міцно ввійшло в педагогічну термінологію. Воно широко застосовувалося з 20-30-х років минулого сторіччя при описі методу циклового навчання. Термін «***концентрація***» у 70-і роки ввійшов у лексику вчених, що займалися інтенсивними методами навчання.

Поняття «***концентрація***» має подвійний сенс, означаючи, з одного боку, процес насичення (згущення), а з іншого – ступінь насичення (згущення).

Таким чином, освітня технологія концентрованого навчання, як спеціально організований процес навчання, припускає засвоєння здобувачами освіти великої кількості інформації за рахунок більшої її систематизації без збільшення навчального матеріалу.

Технологія концентрованого навчання піклується про розвиток усіх сфер духовного «Я» дитини:

- інтелектуальної;
- емоційної;
- вольової.

Це – один із засобів реалізації принципу «цілісності» навчального процесу.

Звернемося до практики. Сучасна школа основою своєї діяльності обирає сферу знань (розвиток мислення), менше приділяє уваги вихованню почуттів, і вже зовсім мало – вихованню волі.

Аналіз публікацій, пов'язаних з використанням різних моделей концентрованого навчання, дозволяє зробити висновок, що основою цієї технології є принцип природовідповідності, суть якого в тому, що освітню діяльність потрібно будувати таким чином, щоб максимально дбайливо відноситися до природних нейрохірургічних процесів здобувачів освіти.

Так, наприклад, Щетінін М.П., спираючись на навчання І.П.Павлова про дві сигнальні системи, рекомендує постійно підкріплювати зв'язок між словесно-знаковою й образно-емоційною сферами.

У традиційній школі цього немає. 3/4 навчального часу займають предмети, адресовані до 2-ої сигнальної системи, а на розвиток форм сприйняття, від яких залежать розумові, пізнавальні можливості здобувачів освіти, особливо їхнє образне мислення, приділяється усього 1/24 навчального часу (музика, хореографія, образотворче мистецтво). На його думку, величезні півкулі головного мозку, на які могла б спиратися двосигнальна система, не одержує стимулюючого навчального тренування, залишається за межами школи. Так розривається принцип природовідповідності. Оскільки функції лівої і правої півкулі різні, треба чергувати види діяльності: лівопівкульні – вербально-

знакові, правопівкульні – образно-емоційні. Штучно гальмуючи динаміку в одній з півкуль, ми фактично тримаємо в стані загальмованості нервові центри другої півкулі, що у свою чергу, служить причиною підвищеної тривожності учнів і навіть погіршення стану їхнього здоров'я.

Таким чином, можна стверджувати, що технологія концентрованого навчання спирається на теоретичні положення вчених – фізіологів І.П.Павлова, І.М.Сеченова, А.А.Ухтомського, В.М.Бехтерева.

Отже, щоб почати роботу з концентрованим навчанням, необхідно переструктурувати навчальний матеріал, щоб «стиснути», «ущільнити» шляхом додаткової систематизації й узагальнення з метою створення укрупнених дидактичних одиниць, зафіксованих у закодованому вигляді, у нашому випадку, у концепті.

Такий підхід дозволяє:

- зробити знання, які одержують здобувачі освіти ,більш цільними;
- заощаджувати навчальний час;
- зробити діяльність викладача більш творчою.

Теоретично роботу викладача над змістом навчального курсу можна розділити на три етапи:

- узагальнення;
- укрупнення;
- фіксування змісту створеної структури.

На першому етапі осмислюється зміст курсу, який викладається, щоб виявити основні дидактичні одиниці знань (поняття, факти, явища) і встановити зв'язок між ними, що, у свою чергу, теж є такими ж значущими дидактичними одиницями.

На другому етапі – укрупнення дидактичних одиниць.

На третьому етапі укрупнені дидактичні одиниці фіксуються у вигляді знаково-символічних структур (концептів, фреймів, блок-схем і т.п.).

Виділимо теоретичні основи кожного етапу.

В основі етапу узагальнення знань більшість авторів вбачають **концепцію теоретичного узагальнення В.В.Давидова**.

На його думку, навчальна робота будується успішно, коли враховуються наступні шість положень:

- усі поняття, що конструюють даний навчальний предмет чи його основні розділи, повинні засвоюватися здобувачами освіти шляхом розгляду умов їхнього походження, завдяки яким вони стають необхідними (тобто поняття не даються як готові знання);
- при вивченні предметно-матеріальних джерел тих чи інших понять здобувачів освіти насамперед повинні знайти генетично вихідний, загальний зв'язок, що визначає зміст і структуру усього об'єкта даних понять;
- цей зв'язок необхідно відтворити в особливих предметних, графічних чи буквених моделях, що дозволяють вивчати її властивості «у чистому вигляді»;
- у здобувачів освіти потрібно спеціально сформувані такі предметні дії, за допомогою яких вони можуть у навчальному матеріалі виявити й у моделях відтворити істотний зв'язок об'єкта, а потім вивчати її властивості;
- здобувачі освіти повинні поступово і вчасно переходити від предметних дій до їх виконання в розумовому плані

В основі етапу укрупнення знаходиться теорія укрупнення дидактичних одиниць (УДО) П.М.Ерднієва, що містить у собі ряд загальновідомих положень і технологічних прийомів.

До їхнього числа відносяться:

- спільне й одночасне вивчення взаємозалежних понять.
- звертання суджень. Протиставлення понять.
- самостійне складання задач за схемою.
- прицільне використання графічної (рисункової) інформації.
- матрична фіксація навчальної інформації.

Що стосується фіксації, то деякі автори вважають, що фіксація укрупненої інформації повинне здійснюватися одночасно в чотирьох кодах:

- малюнковому;
- числовому;
- символічному;
- словесному;
- чи за допомогою усього “доступного арсеналу математичної символіки (числа, букви, формули, стрілки геометричної фігури і т.п.).

Графічні зображення (у тому числі символічні) укрупненого блоку навчальної інформації у різних авторів одержали різні назви: системні опорні конспекти (*Т.Лаврентьєва*), синтетичні конспекти (*В.Ф.Шаталов*, *С.Д.Шевченко*), блок-схеми (*О.Лисейчиков*, *М.Чошанов*), графо-схеми (*П.М.Ерднієв*), концепти (*М.П.Щетінін*), «павучки» (*Дж.Хамблін*), матриці (*П.М.Ерднієв*), фрейми, логічні моделі, семантичні мережі і т.п. Як правило, такі схеми складаються з невеликої кількості одиниць інформації, що відповідає психологічним законам короткочасової пам'яті.

У нашому випадку за підсумками всієї проведеної роботи створюється концепт, у якому навчальний матеріал «упакований» так, що усне озвучення його дозволяє багаторазово варіювати окремими частинами схеми. Варіативне синонімічне повторення дозволяє розкрити навчальний матеріал як би з різних сторін, тримаючи в пам'яті всю його цілісність і внутрішню стрункість. При цьому повинні бути як усні, так і візуально виділені головні і допоміжні інформаційні одиниці схеми.

Представлений в укрупненому виді **концепт** (великоблочна опора) вимагає вмілої роботи викладача з ним.

Рекомендовано варіювати формами роботи зконцептом:

- лекція;
- перемальовування, розфарбовування концепту;
- проговорювання концепту у дошки;
- проговорювання у парах;

- знаходження помилок у «деформованому» концепті;
- захист і складання своїх концептів;
- залік до концепту.

Обов'язковими компонентами концентрованого навчання є:

- єдність змісту навчального тижня за різноманітним форм уроків;
- чергування і змістовний зв'язок предметів словесно-знакової й емоційної сфер;
- наявність «помічників-консультантів», підготовлених викладачем під час заняття;
- взаємонавчання здобувачів освіти;
- групові і колективні форми роботи на уроці;
- великоблочна подача навчального матеріалу за допомогою концепту.

Дуже важливим є той факт, що технологія дозволяє проводити взаємонавчання у малих групах. Це один з варіантів закріплення знань. Ведучий консультант, підготовлений викладачем завчасно згідно запропонованої схеми, веде роботу малої групи (екіпажу) протягом уроку. Для підготовки ведучих – консультантів використовується метод випереджувального навчання С.М. Лисенкової.

«Ефект Зейгарник» у концентрованому навчанні:

Щоденні заняття при концентрованому навчанні дозволяють створити умови напруження у «психологічному полі» (термін Курта Левіна). Німецький психолог і філософ Курт Левін висловив гіпотезу, що будь яка мотивація, спрямована на виконання задач, створює у суб'єкта стан напруження, що зберігається до завершення завдання. Тому, якщо виконання завдання переривається до його завершення, система напруження продовжує зберігатися.[17]

Відомий психолог Марія Зейгарник експериментально підтвердила гіпотезу Левіна. Випробуванням пропонувалося як можна точніше і швидше розв'язати 18-20 задач. Частина їх переривалася до завершення. Після

розв'язання – згадати, які задачі розв'язували (через різні проміжки часу). Невиконані задачі краще зберігаються в пам'яті.

Рекомендуємо переривання виконання цікавих завдань на тому етапі, коли здобувачі освіти здатні запропонувати їхнє виконання самі. Завдяки ефекту Зейгарник більшість педагогів зуміло вийти на рівень відмовлення від обов'язкових домашніх завдань (те, що перервано на уроці, здобувачі освіти вирішують самі вдома).

Технологія концентрованого навчання дозволяє майже у 2 рази збільшити обсяг запам'ятовування і засвоєння досліджуваного матеріалу.

Таким чином, дослідження технології концентрованого навчання дозволяє зробити наступні висновки:

- концентроване навчання як педагогічна технологія – один з інтенсивних методів навчання;
- концентроване навчання має різні моделі, що доцільно застосовувати для різних віків і для різних освітніх програм;
- ця технологія застосовна як до загальноосвітніх, так і до програм професійної освіти;
- концентроване навчання дозволяє створити модель неперервної освіти, підставою якої і буде дана технологія;

Рамки застосовності концентрованого навчання досить широкі, а саме:

- технологія може застосовуватись як для одновікових, так і для різновікових навчальних груп;
- технологія застосовується для різних ступенів загальної і професійної освіти;
- дана технологія може застосовуватись як для занять великими «потоківими» групами, так і для малих груп;

Дана освітня технологія –концентроване навчання-дозволяє:

- заощаджувати навчальний і особистий час здобувачів освіти;
- заощаджувати робочий час педагога;
- одержувати здобувачами освіти цільні і поглиблені знання;

- збільшувати обсяги навчальних знань, не збільшуючи час на їхнє вивчення;
- реалізувати програму випереджувального навчання;
- реалізувати принцип індивідуальності, дозволяючи кожному здобувачеві освіти пізнавати матеріал темпом, який відповідає його природі;
- зменшити стомлюваність здобувачів освіти на уроках;
- поліпшувати психологічний клімат у дитячих колективах;
- підвищувати рівень мотивації до навчання;
- концентроване навчання створює стан комфорту на заняттях для здобувачів освіти і для педагога.

1.10. Технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу (за авторською методикою В.Ф.Шаталова)

Віктор Федорович Шаталов – народний вчитель СРСР, педагог-новатор, розробив і впровадив педагогічну систему, результатом якої є високий рівень знань (без негативних оцінок).

Основні принципи технології В.Ф.Шаталова:

- багатократне повторення;
- обов'язковий поетапний контроль;
- високий рівень труднощів;
- вивчення матеріалу крупними блоками;
- учіння без примусу;
- динамічний стереотип діяльності;
- безконфліктність навчальної ситуації;
- гласність успіхів кожного;
- відкриті перспективи для виправлення;
- всі діти талановиті;

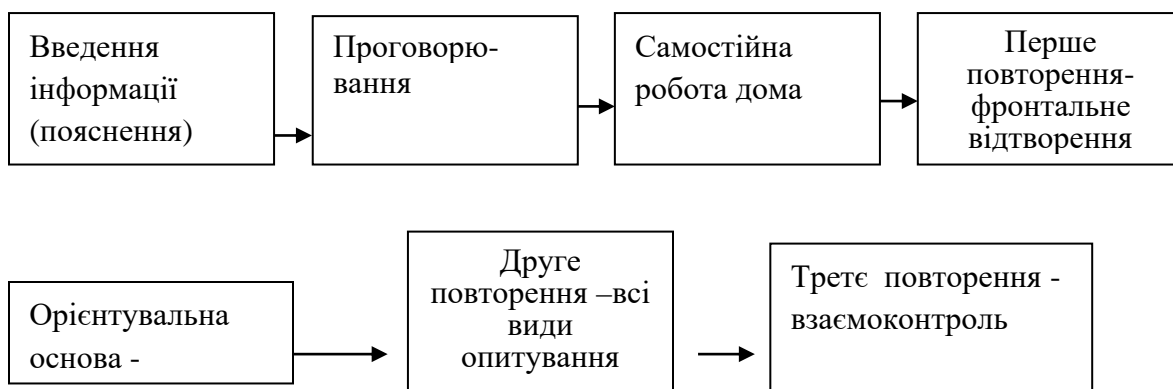
- особистісно-орієнтований підхід;
- гуманізація відносин;
- поєднання навчання і виховання;
- застосування опор, опорних сигналів.

Особливості технології В.Ф.Шаталова,

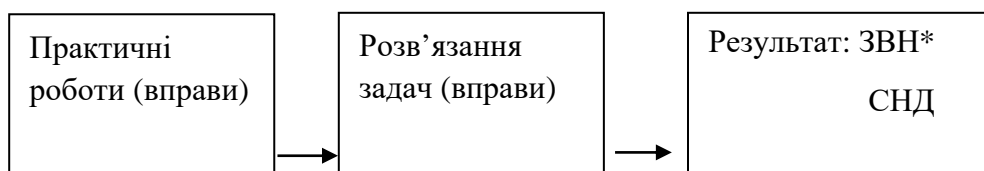
а саме:

технологічна схема навчального процесу по Шаталову

Блок теорії:

Блок практики:

*ЗВН – знання, вміння, навички;

СНД – способи навчальної діяльності

Головною заслугою В.Ф.Шаталова є розробка системи навчальної діяльності здобувачів освіти, яка забезпечує повну активність всіх здобувачів освіти на уроці. Обов'язковий поетапний контроль кожного здобувача освіти реалізується в різноманітних формах письмової та усної перевірки і оцінки домашньої роботи. Постійний зовнішній контроль за ходом засвоєння узгоджується з самоконтролем і самооцінкою.

Матеріал подається по принципу крупноблочного введення теоретичних знань, про який вже давно говорять багато психологів і дидактів (Н.А.Менчинська, Л.В.Занков, В.В.Давидов, П.М.Ерднієв та ін.).

Ефективність одночасного розгляду схожих понять, а не ізольовано-послідовного вивчення кожного з них, ведуча роль “другого виду спілкування” – руху від абстрактного до конкретного – доведена на великому експериментальному матеріалі.

Один із основних принципів технології Шаталова – засвоєння знань на основі багатократного повторення. Первинне і навіть повторне сприйняття нових теоретичних знань навіть при дуже кваліфікованому їх поєднанні ще не гарантує повного оволодіння ними і тим більше переводу основного їх змісту в довготривалу пам’ять, без чого неможливо вільне оперування цими знаннями, їх застосування на практиці, творча діяльність.

Як показали дослідження закономірності мислення і пам’яті, настанова на запам’ятовування, багаторазове відтворення, систематизація сприяють поглибленому розумінню нового матеріалу.

Технологія В.Ф.Шаталова дозволяє економити багато часу на вивчення теорії, це являється ще одним дидактичним принципом: **високі темпи навчання** і економія часу. Найближчий наслідок цього – збільшення часу на практичні заняття, вправи, творчі елементи навчання. Більш віддалені – зниження перевантаження, скорочення термінів навчання.

Всю технологію В.Ф. Шаталова пронизує **принцип гуманізму** як основи формування високоморальної особистості. Він розкривається в таких положеннях як гласність успіхів кожного здобувача освіти, відкриті перспективи для виправлення оцінки, безконфліктність навчальної ситуації.

Кожна оцінка, яку отримує здобувач освіти, вноситься на відкритий для огляду листобліку знань. Він являє собою послужний список здобувача освіти, а оцінки набувають значення зашифрованої характеристики. Публікація такої характеристики відіграє величезну виховну роль. Дуже важливою обставиною в цій характеристиці є те, що кожен здобувач освіти

всякчас може виправити оцінку на вищу. В цьому полягає принцип відкритих перспектив. Кожна оцінка, вважає В.Ф. Шаталов, перш за все, стимул, який обов'язково повинен викликати позитивну реакцію здобувачів освіти. Негативні оцінки викликають негативні емоції, конфлікт з педагогом, з предметом. В.Ф.Шаталов виключає ці конфліктні ситуації.

Основу стереотипу навчальної діяльності представляють опорні конспекти.

Проте слід попередити розповсюджене твердження, начебто в досвіді В.Ф.Шаталова головне – опорні конспекти. В дійсності ж опорні конспекти – один із засобів системи, хоча і виділяється своєю багатофункціональністю і високою ефективністю. Опорний конспект (новіший термін – опорні сигнали) – за складанням, за певними принципами, засіб навчання, який передає в наочній лаконічній формі основні змістовні вежі навчального матеріалу однієї чи декількох тем. Вдалим буде такий опорний конспект, у якому кожен із його елементів реалізує як мінімум переважно більшість принципів створення опорних конспектів.

Що стосується прийомів використання опорних конспектів, то слід підкреслити, що для надійного засвоєння матеріалу потрібно не менше 7 методичних форм організації сприйняття, осмислення і первинного застосування навчального матеріалу, а саме:

- Перше, детальне викладення нового матеріалу;
- Друге, стиснене викладення нового матеріалу;
- Пробне опитування по опорному плакату;
- Копіювання опорного конспекту (ОК) з опорного плакату чи розбирання змісту по копії ОК;
- Вдома розфарбовування учнями опорного конспекту;
- Читання матеріалу з підручника;
- Запам'ятовування опорного конспекту;
- На наступному уроці: письмове відтворення ОК напам'ять;
- Усне опитування біля дошки по опорному плакату.

Етапи створення опорних конспектів:

Перед створенням опорних конспектів викладач повинен зробити аналіз навчального матеріалу з підручника. Потім робота по складанню опорних конспектів відбувається в **кілька етапів:**

➤ ***Складання тексту***
пояснення нового матеріалу з вибраної теми (в формі звичайного конспекту) чи продумування тексту пояснення на основі тексту підручника.

➤ ***Виділення***
змістовного ядра тексту, наприклад шляхом підкреслювання істотних елементів змісту тексту. Пройшовши ці етапи, ви отримали опорні смислові пункти – вихідний матеріал для створення опорних сигналів інформації.

➤ ***Конструювання***
опорних сигналів та їх оформлення.
Як підсумок третього етапу виникає наочне зображення основної інформації теми, придатне для раціоналізації навчання. Проте загальний вид опорного конспекту ще потребує “гармонізації”.

Компановка і вдосконалення опорного конспекту:

На цьому етапі слід весь час звертатись до
принципів складання опорних конспектів:

➤ ***Принцип опори.*** Ще один із основних принципів застосування засобів навчання у всякому педагогічному процесі. Застосування опор дозволяє полегшити і прискорити сприйняття, розуміння, осмислення, запам’ятовування і застосування навчального матеріалу. Переважно застосовуються аудіовізуальні опори. Опорні конспекти можна віднести до аудіовізуальних засобів, так як при їх використанні використовується і слуховий, і зоровий ряд.

У методиці застосування опорних конспектів проявляється ще один аспект цього принципу: зв'язуючи при поясненні матеріал з опорними сигналами, педагог фактично встановлює нові чи активізує ті асоціації, які необхідні для успішного процесу навчання.

- **Принцип наочності.** Як відомо, це один із загальнодидактичних принципів, що також дійсний для навчання з використанням опорних конспектів, як і інші загальнодидактичні принципи, які ми не вказуємо лише за тієї причини, щоб вони не змішувалися з приватними принципами створення опорних конспектів.

Опорний конспект (ОК) – це засіб наочності, тому принцип наочності для нього цілком природний. Функція ОК полягає в тому, зокрема, щоб надати стрижневій інформації теми та її змістовним орієнтирам наочну форму, яка повинна бути зручною для засвоєння не тільки головного, але й другорядного, ілюстративного матеріалу.

- **Принцип лаконічності.** Необхідно розвивати вміння виділяти головне, суттєве в матеріалі, який необхідно буде засвоїти здобувачам освіти і вчитись передавати його найбільш лаконічними, але досить зрозумілими засобами. Об'єм опорного конспекту вимірюється умовними друкованими знаками: літера – це один знак, цифра – це 1 знак. Оптимальний об'єм опорного конспекту повинен бути 300-450 знаків.
- **Принцип структурності.** Опорний конспект повинен мати свою структуру, яка перекликається зі структурою самого навчального матеріалу, за яким опорний конспект складається чи складений. При цьому слід мати на увазі, що технологія В.Ф.Шаталова використовує “укрупнення дидактичних одиниць” (термін М.П.Ерднієва), тобто матеріал викладається великими “блоками”. Тому за одиницями розчленування опорного конспекту прийнято групи взаємозв'язаних опорних сигналів, які відносяться до відповідних блоків інформації.

Блоки мають автономне розташування, можуть автономно відпрацьовуватись. Вони мають, як правило, свою окантовку. Таким чином, структура опорного конспекту повинна бути видимою. “Суцільні” опорні конспекти важкі в роботі.

Дослідно-експериментальним шляхом встановлено, що в одному опорному конспекті оптимальним є наявність не більше 5 блоків, а в кожному блоці – не більше 7 опорних сигналів.

- **Принцип автономності.** Вище зазначалось про автономність блоків. Слід доповнити, що опорний конспект може складатися поблочно, блоки можуть виділятися у самостійні опорні конспекти, відтворюються незалежно від інших блоків.
- **Принцип асиметричності блоків.** Симетричність форм і наповнення опорного конспекту викликає такий же ефект, що й монотонність: погіршуються умови сприйняття. Тому опорні конспекти складаються з деяким порушенням симетрії шляхом застосування різних за величиною і формою блочних окантовок різного навантаження верхньої і нижньої, правої і лівої частин опорного конспекту, різних його блоків.
- **Принцип несхожості** опорних конспектів між собою. Звичайно, два опорних конспекти чимось схожі між собою. Але окремі укладачі віддають перевагу опорним конспектам, які схожі один на одного як близнята. Це помилка, що утруднює сприйняття своєрідності теми, запам'ятовування опорного конспекту, диференціацію схожого матеріалу різних тем. Тому опорні конспекти, у всякому випадку – сусідні, повинні бути несхожими один з одним за формою, структурою, графічному і кольоровому виконанні.
- **Принцип акценту на основних смислових елементах.** Матеріал, наочно представлений в опорному конспекті, краще запам'ятовується і відтворюється, якщо застосувати для виділення “опорних елементів” змісту особливі шрифти, розміри, оригінальні

рамки, символи, абрєвіатури, змінєння напрямленості опорного сигналу, його конфігурації і т.п.

- **Принцип кольорового оформлення.** Опорний конспект, виконаний в кольорі, запам'ятовується краще, ніж чорно-білий, краще привертає увагу учня до навчального матеріалу. Цей принцип має свої приватні прояви, які настільки важливі для методики складання опорних конспектів, що їх довелось визнати як самостійні принципи.
- **Принцип кольорової і графічної диференціації.** Позначки, які застосовуються в опорному конспекті, виконують різні функції: інформаційну, службову, номінативну і т.п. Так чи інакше це впливає на кольорове оформлення опорних конспектів. Два сусідні неоднорідні опорні сигнали повинні бути диференційовані за кольором і графікою, інакше будуть сприйматися як такі, які відносяться до одного й того ж змісту.

Проте тут потрібне почуття міри: надмірна диференціація призводить до строкатості опорного конспекту, надлишковій різноманітності шрифтів, що в свою чергу утруднює сприйняття і ускладнює роботу з опорним конспектом.

- **Переважа мотивованих кольорових рішень.** Цей принцип вимагає тих кольорів, які притаманні зображуваному об'єкту від природи чи загальноприйнятій для позначення чи фарбування цього об'єкту. Колір при цьому полегшує роботу асоціативної пам'яті, спрощує запам'ятовування інформації за допомогою опорних сигналів.

Проте однобічне застосування цього принципу в окремих випадках збіднює кольорову гаму, тому оптимізувати кольорове оформлення опорного конспекту можна поєднанням даного принципу з принципом кольорової диференціації.

- **Принцип кольорового контрасту.** При тонуванні блоків слід враховувати, що неконтрастні з фоном кольори погано видно. При поєднанні різних кольорів необхідні контрастні один з одним кольори, наприклад: червоний з жовтим, салатний з синім, червоний з чорним і

т.п. Ефект контрастування дає також обведення кольорових деталей опорного конспекту окантовкою

- **Принцип незвичайності, цікавості, парадоксальності.** В опорних конспектах бажано наявність цікавих за формою, розфарбуванню і змісту опорних сигналів, несподіваних образотворчих рішень.
- **Принцип комфортності сприйняття.** Шрифт повинен бути зручним для читання, досить великим. Малюнки зрозумілі, не перевантажені дрібними деталями. Межі блоків окремих груп опорних сигналів повинні бути добре видимими. Опорні сигнали повинні бути легко ідентифікованими зі змістом матеріалу, який вони передають. В цілому опорний конспект повинен сприйматися без особливого напруження.
- **Оглядовість.** Вся структура опорного конспекту, окремість кожного його елемента повинні бути видимими з першого погляду, охоплюватись одним поглядом.
- **Тематичність.** Опорні конспекти складаються з орієнтацією на навчальну тему. При цьому вони можуть включати в себе матеріал більше однієї теми.
- **Запам'ятовуваність.** Опорні конспекти у своїй більшості необхідно запам'ятовувати. Тому при складанні їх потрібно турбуватися про створення сприятливих умов для запам'ятовування ОК. Наприклад, повинна бути мінімальна кількість опорних сигналів, вони повинні бути розфарбовані, розташовані за блоками (не більше 7 ± 2 опорних сигнали в одному блоці), викликати інтерес і увагу, бути зручними для вивчення, будуватися за звичними правилами, містити переважно знайомі позначення. В цілому опорний конспект повинен бути досить простим, але в той же час і своєрідним.
- **Відтворюваність.** Цей принцип тісно пов'язаний з попереднім. ОК в своїй більшості має бути письмово відтворений по пам'яті. Тому

опорний конспект не повинен мати складних малюнків і рисунків, таблиць і схем. Час його письмового відтворення можна збільшити, вимагаючи відтворення конспекту в декілька прийомів (звичайно поблочно).

- **Принцип згортання і розгорнення інформації.** Слід пам'ятати, що в методиці В.Ф.Шаталова ми маємо справу не з кодуванням чи шифруванням інформації, а з її згортанням у навчальних цілях. Чергування згортання та розгорнення навчального тексту, поєднане з чергуванням форм подання та обробки інформації, є досить ефективним і надійним шляхом засвоєння певного змісту навчання. На участь в цьому процесі згортання і розгорнення інформації розраховані опорні конспекти. Використання їх тільки для введення чи ілюстрації матеріалу, чи тільки лише для підсумкового контролю означає серйозне порушення системи роботи з ОК.
- **Принцип уніфікації позначень.** Вироблена наукою символіка є зручною, перш за все тому, що вона загальноприйнята, проста і ясна. Застосування відпрацьованої символіки і других позначень, відомих всім, обов'язкове. Нові знаки, символи застосовувати можна, якщо немає аналогічних, проте кількість цих нових позначень повинна бути мінімальна.
- **Принцип економічності.** Позначення опорного сигналу повинне займати мінімально необхідну площу конспекту, вимагати лаконічних засобів зображення. Пряма інформація виражена опорним сигналом, повинна бути у багато разів менше тієї інформації, яка передається безпосередньо опорним сигналом.
- **Принцип різноманітності опорних сигналів.** Опорні сигнали необхідно різноманітити, тобто не обмежуватись тільки символами, тільки малюнками (іконічними ОК), чи тільки ключовими словами (вербальними ОК), що призводило б до зниження інтересу і погіршення запам'ятовування.

- **Принцип різнонаправленості опорних сигналів.** Якщо всі опорні сигнали розташовані в горизонтальну лінію, виникає одноманітність напрямку і форм, перш за все вербальних опорних сигналів, що негативно впливає на якість сприйняття опорного конспекту. Уникнути одноманітності можна застосуванням різної конфігурації опорних сигналів і їх розміщення під кутом до горизонтальної лінії. Тут також потрібне почуття міри: відхилення від горизонталі допустиме лише для невеликої частини опорних сигналів. У протилежному випадку виникає почуття хаотичності розташування опорних сигналів.
- **Принцип різноманітності шрифту.** Неоднаковість шрифту необхідна не тільки для смислової акцентуації і диференціації, але й для комфорту сприйняття опорних сигналів. Тому слід вибирати ті шрифти, які зручно читаються незалежно від їх розміру.
- **Принцип інформаційної насиченості опорних сигналів.** Опорні сигнали повинні подавати не тільки велику за об'ємом інформацію, але й досить суттєву, а також допускати “відгалужування” для різної додаткової інформації асоціативного характеру.
- **Мобільність опорних сигналів як принцип.** Кожний опорний сигнал включається в опорний конспект на основі логіки побудови відповідної інформації та займає своє певне місце досить жорстко. Але це не значить, що неможливо уклінювання нових опорних сигналів, виключення давніших, їх видозмінювання під впливом оновлення, розширення чи уточнення тих чи інших фрагментів інформації.
- **Принцип варіативності мовних утворень.** Тільки у дуже специфічних ситуаціях допускається, щоб за опорним конспектом відтворювались дослівно фіксовані вислови, наприклад, під час передачі формулювання правила, тексту уставу, цитати і т.п. В інших випадках можна по-різному висловити один і той же зміст, поданий в опорному конспекті.

- **Принцип залучення стереотипів і асоціацій.** Опорні сигнали, засновані на звичних стереотипах і асоціаціях, дуже міцно запам'ятовуються і допомагають зафіксувати відповідну інформацію досить надійно.
- **Принцип мотивованості окантовки.** Вибрати окантовку, яка недвозначно і органічно вказує на тему, вдається рідко. Особливо важно придумати мотивовану блочну окантовку. Приходиться вибирати в цих випадках просту геометричну чи фігурну окантовку. Проте, коли мотивована окантовка знайдена, вона різко поліпшує ідентифікацію і вигідно виділяє її серед інших.
- **Принцип оптимальності конструювання і застосування опорних конспектів.** Якщо опорний конспект тільки затрудняє вивчення матеріалу, від нього треба відмовитись, він неоптимальний. Застосування опорних конспектів повинно привести до найвищого можливого результату при мінімально необхідних затратах часу. Тому недопустимо створювати опорні конспекти на кожний урок, проводити весь урок тільки за опорним конспектом, перевантажувати опорні конспекти, зловживати застосуванням опорних сигналів з другорядного матеріалу, прагнути до химерності чи художньої складності опорного конспекту.

Якщо предмет багатий на навчальний матеріал, то уроки з застосуванням опорних конспектів слід чергувати з самостійним вивченням деяких тем та їх опрацюванням традиційним способом, за допомогою ігрових прийомів, технічних засобів, методів активного навчання чи з опорою на показ знань у практичній чи виробничій діяльності. Потрібно прагнути до того, щоб кількість опорних конспектів у 7-10 разів була меншою за кількість годин, відведених на предмет.

Оволодіти технологією створення опорних конспектів – це означає навчитися перевіряти свою роботу з виділення і оформлення опорних сигналів з приведеними вище принциповими положеннями. При цьому

потрібно завжди орієнтуватися на наступну основну ідею використання своїх знань про дані принципи: вдалим у практичному застосуванні виявиться той опорний конспект, в якому через кожний опорний сигнал і весь конспект в цілому оптимально реалізується переважна більшість принципів складання опорних конспектів.

II. Впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес ЗП(ПТ)О

2.1. Міжпредметний проект «Різдвяні мотиви у флористиці»

(розроблений викладачами Вищого професійного училища ресторанного сервісу та дизайну м. Херсон)

Предмети: флористика і основи церемоній, квітництво, колористика, народознавство, інформаційні технології, виробниче навчання.

Мета: сформувати у здобувачів освіти практичні навички виготовлення флористичних композицій різних видів та технік складання, вбудовувати в них елементи різдвяної та новорічної символіки, навички аналізу інформації та проведення презентації власних робіт. Підвищити інтерес до майбутньої професії; навчити здобувачів освіти творчо мислити, генерувати ідеї і знаходити шляхи їхньої реалізації на практиці; розвивати в учнів самостійність і почуття відповідальності за виконання прийнятих рішень.

Робота може бути корисною для майстрів виробничого навчання та викладачів ЗП(ПТ)О.

Розвивальна мета: Підвищити інтерес до майбутньої професії; навчити здобувачів освіти творчо мислити, генерувати ідеї і знаходити шляхи їхньої реалізації на практиці; розвивати самостійність і почуття відповідальності за виконання прийнятих рішень.

Форма організації навчальної діяльності: індивідуальна робота, групова (захист, дебрифінг).

Особливості індивідуальних творчих завдань: Здобувачі освіти отримали індивідуальні завдання з виготовлення флористичних композицій (Додаток 1) різного призначення, техніки складання та способу кріплення.

Завдання є комплексними: тобто в рамках виготовлення однієї композиції кожен здобувач освіти випускної групи має розв'язати цілу низку навчальних задач:

- відшукати достатньо інформації про даний вид флористичної композиції за планом: вид композиції, призначення, історія виникнення, спосіб складання, сучасне використання.

- проаналізувати цю інформацію та стисло виразити у тезисній формі

- запланувати загальний вигляд композиції та виконати її кольоровий ескіз на форматі А3, А2.

- скласти кошторис необхідних матеріалів для виготовлення композиції

- продумати, які саме елементи різдвяної та новорічної символіки будуть вбудовані у композицію

- виконати композицію згідно з ескізом

- протягом виконання крок за кроком робити фото

- використовуючи отримані фото виконати мультимедійну презентацію за планом, що додається.

Очікувані результати:

Досягнення: отже, на момент захисту дипломного проекту випускники повинні мати наступні результати власної праці:

- флористична композиція

- ескіз на форматі А3, А2.

- кошторис (представлений у презентації)

- мультимедійна презентація.

Педагогічні досягнення: у здобувачів освіти формуються практичні навички виготовлення флористичних композицій різних видів, опановуються різні

техніки складання із використанням в них різноманітних елементів різдвяної та новорічної символіки. Здобувачі освіти долучаються до культурних традицій святкування Різдва та нового року. Формуються навички мислення високого рівня - аналізу та синтезу, формуються навички створення мультимедійних презентацій та навички проведення презентації та захисту власних робіт.

Етапи проектної роботи:

- ***Пошуковий.*** На даному етапі кожен здобувач освіти працює в ролі „дослідника”, підбирає матеріал з історії виникнення, використання та призначення, основних ознак певних видів флористичних композицій. Вони набувають навичок роботи з різноманітними інформаційними джерелами: книги, журнали, брошури, фото, ресурси Інтернет; вивчає сучасні флористичні стилі, наявність на ринку сучасної флористичної фурнітури та штучного рослинного матеріалу.
- ***Аналітичний.*** Здобувачі освіти аналізують зібрану до проекту інформацію, планують і організують роботу із досягнення основної мети проекту: підбирають матеріал (готують перелік необхідного матеріалу), розраховують необхідні витрати і займаються пошуком коштів. На цьому етапі кожен почувається в ролі «бухгалтера». Ці навички будуть у нагоді кожному, хто стане виконувати реальні флористичні замовлення. Кваліфікований робітник має знати види, кількість та ціну матеріалів та власної роботи.
- ***Практичний.*** Учні виконують ескіз майбутньої роботи, розраховують кошторис, займаються створенням композицій із штучного рослинного матеріалу. Спочатку придбаний матеріал розбирається та піддається попередній обробці, потім здобувачі освіти працюють над виготовленням композицій. Паралельно усі кроки з виготовлення композиції фіксують на цифрову фотокамеру, а згодом виготовляють своєрідний майстер-клас: мультимедійну презентацію, або фільм за допомогою програм MSPowerpoint або MSMoviemaker. Безперечно,

вміння виконувати презентації власних робіт – дуже важлива риса кваліфікованих робітників в умовах сучасного ринку праці. До того ж це певно стане у нагоді, якщо випускники стануть студентами.

- **Презентаційний.** Презентацію результатів проекту проводять у вигляді захисту робіт – композицій та перегляду мультимедійних продуктів. Для захисту своїх робіт здобувачам освіти доведеться розповісти про свою композицію: яке її призначення, з яких матеріалів вона виготовлена, які присутні елементи різдвяної символіки. На презентацію проекту запрошуються здобувачі освіти та компетентне журі зі співробітників ЗП(ПТ)О .
- **Контрольний.** Проводиться дебрифінг, в ході якого здобувачі освіти оцінюють результати та якість самого проекту. Вони мають можливість самооцінки, оцінки своїми товаришами та педагогами. Під час бесіди або анонімного анкетування здобувачі освіти мають змогу висловити свою думку про перебіг та результати проекту, озвучити ступень комфортності їх власної участі.

ДОДАТОК 1. Індивідуальні творчі завдання

<p>ДНЗ «ДЦПТО» ФІО, група 71 Дипломний проект на тему «Різдвяні мотиви мотивы у флористиці» Керівники проекту:</p>	<p>Організація робочого місця: інструменти, матеріали, ваше фото на робочому місці.</p>
<p>Вигляд вашої композиції, спосіб зборки, кріплення. Призначення композиції. Історія виникнення і застосування данного виду виробу. 1-3 слайди.</p>	<p>Покрокове виконання композиції, 3-5 слайдів з описом виду роботи.</p>

Ескіз вашої композиції та короткий опис національних елементів та мотивів. Ваше фото під час малювання ескізу.	Ваше фото з композицією.
Матеріали: фото, опис та кошторис. 1-3 слайди.	Дякуємо за увагу!

2.2. Інформаційно-пошуковий проект «Технологія приготування солодких страв та напоїв»

(розроблений викладачами Вищого професійного училища ресторанного сервісу та дизайну торгівлі м.Херсон)

Тема уроку:

Чай: хімічний склад, харчова цінність, класифікація, вимоги до якості.

Правила заварювання чаю, різновиди подачі

Мета уроку: ознайомити з технологією обробки чайного листа, дослідити вплив чаю на організм людини, визначити хімічні складові чаю сформувати навички заварювання чаю, та особливості приготування цього напою в різних куточках світу.

Розвивати вміння працювати з різними джерелами інформації, самостійно здобувати знання і пояснити матеріал іншим учням, розвивати комунікативні здібності, сприяти вмінню аналізувати, узагальнювати матеріал, виділяти головне, обґрунтовувати відповідь та робити висновки.

Виховувати пізнавальну активність здобувачів освіти, самостійність, працездатність, любов до майбутньої професії. Формувати розуміння відповідальності за наслідки виробничої діяльності при приготуванні страв та напоїв, виховувати позитивне ставлення до необхідності економії електричної, газової енергії, водних ресурсів країни.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Форма уроку: інформаційно-пошуковий проект.

Метод проведення: захист проекту із залученням підготовчої роботи в малих групах, метод «відкритого мікрофону», «незакінчених речень».

Оснащення: комп'ютерна підтримка, натуральні зразки чаю у асортименті, самовар, електрочайники, фільтр для води, посуд для заварювання та подачі чаю (традиційний та для японської чайної церемонії), циновки, скатерті, серветки тощо.

Технологічні картки, інформаційний матеріал (таблиці, схеми, висновки пошуково-творчих груп тощо)

Хід уроку:

- Організаційний момент;
- Повідомлення теми, мети уроку, мотивація;
- Оголошення мети проекту;
- Презентація та захист частин проекту;
- Узагальнення та систематизація знань;
- Оцінювання роботи у групах;
- Домашнє завдання.

Етапи уроку	Методи і методичні прийоми
I Організаційний момент 1.1 Привітання викладача 1.2 Перевірка присутніх 1.3 Перевірка готовності до уроку	
II Повідомлення теми, мети уроку, мотивація 2.1 Оголошення теми та мети уроку, мотивація 2.2 Визначення основних завдань уроку Здобувачі освіти висловлюють свою думку, продовжують речення: «Сьогоднішній урок навчить мене...», «Мені хочеться дізнатися...» 2.3 Постановка проблемного запитання уроку: «Чай – це	комп'ютерна підтримка слайд № 1,2 метод незакінчених речень

ліки, напій, бізнес чи традиція?»	слайд № 3
III Етапи реалізації проекту:	
3.1 Діагностично-концептуальний Задум проекту	слайд № 4
3.2 Організаційний Організація роботи над проектом	слайд № 5
3.3 Практичний Діяльність здобувачів освіти у пошуково-творчих групах	слайд №6 слайд №7
IV Презентація та захист проекту:	
4.1 Кожна група доповідає про результати своєї пошуково-творчої роботи та надають висновки (додаток № 1): а) історики б) технологи (додатково ставлять на столі натуральні зразки чаю у асортименті) в) хіміки г) медики д) кулінари (додатково проводять заварювання чаю та роздають зразки)	слайд № 8-13 № 14-19 № 20-25 № 26-31 № 32-37 Вибіркове конспектування слайд-шоу з музичним супроводом
4.2 Демонстрації проведення чайної церемонії у Японії	
V Узагальнення та систематизація знань:	слайд № 38
5.1 Підведення підсумків уроку: «Я дізнався...»	метод незакінчених речень
5.2 Повернення до проблемного запитання уроку і з'ясування «Чай – це...»	метод мікрофону
VI Оцінювання роботи у групах:	
6.1 Збір інформації від спікерів (додаток № 2) та оформлення зведеної таблиці діяльності здобувачів освіти на уроці	
6.2 Секретарі заносять інформацію на комп'ютер	
6.3 Коментування оцінок	
VII Домашнє завдання	
Об'єднати усі висновки у конспект Скласти текстові завдання з цієї теми *Розробити новий проект по темі «Кава, какао: хімічний склад, харчова цінність, класифікація, вимоги до якості. Технологія приготування, способи подачі».	випереджаюче домашнє завдання

Добрий день, я вас вітаю! Ми розпочинаємо цей урок, до якого ми ретельно готувались. Капітанів команд прощу перевірити робочі місця щодо готовності уроку. Староста передайте, будь ласка, рапортичку.

Ви знаєте, що іноді підготовка до свята буває цікавішою за саме свято, гадаю ви отримали задоволення від підготовки до уроку і не менш захоплюючим буде сам урок.

Тема: Чай: хімічний склад, харчова цінність, класифікація, вимоги до якості.

Правила заварювання чаю, різновиди подачі чаю.

Уявіть собі весняний ранок, затишну вітальню, перед вами тістечко, печиво, цукерки..... і що це варто без чашки запашного, гарячого, духмяного чаю.

Скажіть, будь ласка, чого ви очікуєте від даного уроку?

Сьогодні на уроці:

- ми вивчимо історію чаю, як він став лідером серед інших напоїв світу;
- ознайомимось з технологією обробки тендітного чайного листа;
- вивчимо особливості приготування та подачі чаю в різних куточках планети;
- дослідимо вплив чаю на організм людини;
- визначимо основні хімічні складові чаю;
- як кухарі, навчимося правильно заварювати чай з урахуванням вимог до якості сировини та води.

Проблемою уроку буде питання:

Чай – це ліки, напій, бізнес чи традиція?

Як би ми розповідали про людину, то застосували б такі епітети як світовий лідер, переможець, улюбленець, який знайшов прихильників у різних куточках планети, всі ці вислови можна віднести й до чаю і дійсно три маленькі листочки завоювали світ.

Чай гідний ретельної розповіді про нього і тому ми задумали створити проект із слайдів під назвою «СВІТ ЧАЮ».

Мета нашого проекту: (слайд)

Дослідити у чому феномен чаю, як він став лідером серед інших напоїв та створити слайд-шоу про дивовижний світ чаю.

Задум проекту (слайд)

на сучасному етапі... (читаю)

Слайд: для того, щоб досягти цієї мети здобувачі освіти були заздалегідь об'єднані у пошуково-творчі групи способом «Капітан – збери команду», а капітанів призначила я.

Слайд: кожна команда отримала певне пошуково-творче завдання (для нагадування картки у вас на столах, а спікери звернуть увагу на картки оцінювання груп).

А зараз ми приступаємо до захисту проекту, я запрошую команди виступати за чергою яка є у ваших картках, ви всі приймали участь у створенні проекту «СВІТ ЧАЮ», але повністю його не бачили, я вам усім бажаю успіху у захисті своєї частки проекту та приємного перегляду.

Захист проекту закінчений, але для вас є маленький сюрприз від Лисинець Владлени учениці групи № 21. Вона проходить практику у суши студії, маленькому японському ресторанчику, де інколи проводять чайні церемонії і зараз нам розкаже як це відбувається.

Дякую Владлена, ми заваримо цей чай і спробуємо його.

Секретарі команд підходьте по черзі до ноутбука та заносьте результати роботи до електронної таблиці, а ми підведемо підсумки уроки.

Повернемось до мети уроку та з'ясуємо чи все ми розглянули, що запланували (слайд – сьогодні на уроці).

А що нового ви дізнались під час підготовки та проведення уроку? (Діти)

Згадаємо проблемне питання нашого уроку «Чай – це ліки, напій, бізнес чи традиція?» Які висновки ви зробили.

І так ми з'ясували що чай – це і ліки, і напій, і бізнес, і традиція.

Я бачу, що за цей час секретарі оцінили роботу в групах, інформацію бачимо на екрані і я прокоментую ці оцінки.

Запишіть *домашнє завдання*: об'єднати усі висновки у конспект, складіть тестові завдання з цієї теми та розробіть проект по наступній темі: «Кава, какао: хімічний склад, харчова цінність, класифікація, вимоги до якості. Технологія приготування, способи подачі».

2.3. Методична розробка уроку теоретичного навчання з предмету „Основи агрономії”

(автор-викладач Амбросіївського професійного ліцею Донецької області Тарасова А.П.)

Тема: „Сівозміни. Класифікація сівозмін”.

Мета: дати поняття сівозміни, навчити учнів класифікувати сівозміни; розвивати в учнів активність і самостійність при виконанні завдань; виховувати у здобувачі освіти здатність застосування отриманих знань у роботі на с/г ділянках.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма роботи на уроці: використання інтерактивних методів „Мозковий штурм” та „Ажурна пилка”, закріплення матеріалу з використанням комп'ютерної програми ППЗ „Агротехнологія”.

Обладнання: комп'ютери, ППЗ „Агротехнологія”, проектор, опорні конспекти, листи самооцінювання.

Час виконання: 2 години.

Хід уроку:

- Організація групи (перевірка наявності учнів, перевірка готовності учнів до уроку).
- Актуалізація опорних знань.
- Вивчення нового матеріалу.
- Закріплення матеріалу.
- Підведення підсумків. Дебрифінг

На початку вивчення нового матеріалу з теми „Сівозміни” учням надається інформація викладачем, а також з використанням проектора матеріал подається на екрані. Здобувачі освіти засвоюють матеріал та складають опорний конспект.

Сівозміна – це науково обґрунтоване чергування сільськогосподарських культур та пару у часі та на території господарства.

Чергування культур у часі передбачає щорічну або періодичну зміну одних рослин іншими на даному полі, а чергування по полях передбачає, що кожна культура проходить через усі поля сівозміни.

Основою сівозміни є раціональна структура посівних площ, яка визначається спеціалізацією господарства, його ґрунтово-кліматичними та організаційно-господарськими умовами.

Структура посівних площ – це співвідношення посівних площ окремих сільськогосподарських культур або їхніх груп у відсотках до загальної площі ріллі.

Чергування культур у полях сівозміни тісно пов’язане з їх біологічними особливостями, технологією вирощування, зокрема системою обробітку ґрунту і удобрення, а також заходами боротьби з бур’янами, з ерозією ґрунтів, шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур.

Кожна сівозміна займає заплановану площу, має певну кількість полів і характеризується встановленим порядком чергування полів.

Схема сівозміни – перелік с/г культур або їх груп і парів у порядку їх чергування у полях сівозміни.

Наприклад, восьмипольна сівозміна може мати таку схему:

- Пар зайнятий
- Озима культура
- Просапна культура
- Яра зернова з підсівом багаторічних трав
- Багаторічні трави
- Багаторічні трави

- Озима культура;
- Просапна культура

Ротація сівозміни – період, через який під культури або пар відповідно до схеми сівозміни відводять знову те саме поле. Тривалість періоду ротації сівозміни залежить від кількості полів у сівозміні.

Попередник – культура, яку вирощували на полі в попередньому році.

Цінність попередника залежить від його біологічних особливостей, а також від агротехнічних заходів, що застосовувались для його вирощування. Тому, щоб правильно оцінити попередник, треба знати, які культури займали поле протягом попередніх років, які вносили добрива, ступінь засміченості ґрунту.

Після того, як учні розглянули основні поняття, що характеризують тему, викладач ставить перед ними питання: „Які фактори та причини полягають в основі чергування культур?”

На цьому етапі заняття застосовується інтерактивна вправа „Мозковий штурм”.

Мозковий штурм – це ефективний метод колективного навчання, пошук рішень, що спонукає здобувачів освіти до прояви уяви, досягається шляхом вільного вираження думок всіх учасників.

Викладач на уроці пропонує проблему, яку треба розв’язати та запрошує взяти участь у її вирішенні шляхом обдумування – мозкового штурму, який оформлюється у будь - якій формі.

У кожного здобувача освіти на робочому місці є маленький аркуш, який можна прикріпити до дошки. На цьому аркуші кожен здобувач освіти пише свою думку стосовно поставленого викладачем питання, а саме вказує причину чергування с/г культур. Потім виходить до дошки, закріплює на ній свою відповідь. Таким чином на дошці створюється полотно з аркушів - відповідей.

Хімічні фактори	Біологічні фактори	Фізичні фактори	Економічні фактори
різні культури по-різному виносять з ґрунту елементи живлення	беззмінні посіви більше пошкоджуються спеціалізованими шкідниками	різні культури випаровують неоднакову кількість вологи	можливість раціонально використовувати техніку
бобові культури накопичують у ґрунті азот, вони - цінні попередники	беззмінні посіви приводять до ґрунтовтоми	просапні культури призводять до зміння структури ґрунту	можливість підвищувати урожайність культур
с/г культури різняться за здатністю коренів заглиблюватись у ґрунт та використовувати важкорозчинні сполуки	здатність культур затінювати бур'яни і зберігати чисті посіви	с/г культури різняться за здатністю коренів заглиблюватись у ґрунт	створення умов раціонального використання праці

Після проведення мозкового штурму всі наведені фактори чергування культур класифікуються на підставі наукових основ сівозміни.

На другому етапі вивчення нового матеріалу використовується інтерактивна вправа „АЖУРНА ПИЛКА”. За допомогою такого методу здобувачам освіти пропонується розглянути питання „Класифікація сівозмін”.

Технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дає змогу здобувачам освіти працювати разом для засвоєння великого обсягу інформації за короткий час. Заохочує здобувачів освіти допомагати один одному вчитися, навчаючи.

Організаційна частина:

- На початку роботи кожному дається позначка певного кольору, щоб здобувачі освіти змогли визначити завдання для їхньої групи. Кожен

учень ходитиме у дві групи – домашню і експертну. Спочатку об'єднуються домашні групи, використовуючи позначки. У домашній групі здобувачі освіти мають позначки різних кольорів.

- Домашній групі надається інформація для засвоєння, кожній своя. Завдання – опрацювати її та опанувати нею на рівні, достатньому для обміну цією інформацією з іншими.
- Після завершення роботи домашніх груп здобувачі освіти розходяться по своїх кольорових групах, де вони стануть експертами з певного питання. В кожній експертній групі є представник домашньої групи.
- Експертна група повинна вислухати інформацію від кожного експерта і проаналізувати її за визначений час.
- Після завершення роботи здобувачі освіти повертаються „додому”. Кожен має поділитися інформацією, отриманою в експертній групі з членами домашньої групи. Завдання домашньої групи тепер – узагальнення вивченого матеріалу та корекція всієї інформації.

У класифікації сівозмін виділяють три види сівозмін: польова сівозміна, кормова, спеціальна.

Завдання для домашніх груп: кожна група отримує завдання, вивчає його та обговорює матеріал.

I домашня група отримує завдання розглянути питання „Польова сівозміна”.

II домашня група – „Кормова сівозміна”

III домашня група – „Спеціальна сівозміна”.

У групі можна обрати тайм-кіпера, який буде слідкувати за часом і переконуватися, що всі розуміють матеріал.

Після того, як в домашніх групах матеріал опрацьовано, формуються експертні групи з однаковими кольоровими позначками.

Здобувачі освіти стають експертами з теми, яку вивчали у домашній групі.

По черзі кожен має донести інформацію якісно і в повному обсязі до членів інших груп та сприйняти її від інших представників.

Після роботи в експертних групах здобувачі освіти повертаються до першого складу домашніх груп, де мають поділитись отриманою інформацією. Виробляють спільні висновки та систематизують матеріал, записують його до опорного конспекту.

Закріплення матеріалу: на цьому етапі заняття використовується комп'ютерна програма ППЗ „Агротехнологія”, практична робота з теми „Сівозміни”. Здобувачі освіти працюють у складі домашніх груп з комп'ютерною програмою, відповідаючи на питання. Кожне питання виводиться на екран. На обговорення дається 30 секунд і група дає відповідь, яка коригується викладачем. Максимальна кількість балів за практичну роботу 6 балів для домашньої групи.

Лист самооцінювання та оцінювання здобувачів освіти:

На початку у року кожен здобувач освіти отримує лист самооцінювання, у якому зазначено максимальну кількість балів за критеріями. Протягом уроку здобувач освіти себе оцінює, наприкінці заняття віддає свій лист викладачеві, який вносить свої корективи. Здобувач освіти отримує певну кількість балів за роботу на всіх етапах уроку.

П.І.Б учня _____							
Критерії	Участь у мозковому штурмі	Робота в домашній групі	Робота в експертній групі	Формування сутнісних запитань	Практична частина	Пасивність на уроці	Перебивання, намагання говорити
Максимальна кількість балів	10	10	10	10	10	10	10
самооцінювання							
оцінювання							

2.4. Навчальний проект «Чудовий світ піци» (ДНЗ «Херсонське вище професійне комерційне училище»)

Мета проекту:

- удосконалювання професійних знань, умінь і навичок;
- формувати навички, генерування в презентації ідей, використання методів вирішення завдань;
- розвивати навички групової роботи, критичної оцінки колективного проекту й особистого внеску в його здійснення;
- виховувати потреби у творчості, удосконаленні естетичного смаку;
- знаходити необхідну інформацію з використанням сучасних технологій;
- умінь планувати діяльність, подавати результати своєї діяльності як у документальному, так і усному виді для публічної презентації;
- навичок ділового співробітництва.
-

Час роботи: Підготовчий етап – 20 годин позаурочному часу.

Форма організації навчальної діяльності: Робота в малих групах.

Оцінювання: Проводиться за традиційною системою групою експертів із числа викладачів професійно-теоретичного циклу і майстрів виробничого навчання.

Дидактичне і матеріально-технічне забезпечення:

- навчальний клас що імітує зал підприємства харчування;
- столовий посуд, скатерті тощо;
- комп'ютер, аудіо техніка;
- довідкова література;
- технологічна документація;
- аудіо та відео матеріал.

Методичні рекомендації:

Проект складається з таких етапів діяльності:

- задум
- підготовка
- виконання творчого завдання
- презентація проекту
- дебрифінг.

Задум: Пошук та вибір ідей – це перша вимога. Без якої не можна розпочинати проектну діяльність. Маючи теоретичний та практичний досвід роботи в підприємствах харчування учні подали свої спостереження, що до асортименту виробів з тіста і в тому числі асортименту піці, які готують на виробництві. Здобувачі освіти вважають, що такий асортимент не влаштовує споживачів, та ї якість бажає бути кращою. Тому вони запропонували тему проекту, після виконання якого можна було б надати ці винаходи для втілення в життя, безпосередньо в підприємствах харчування нашої області. Після разом з викладачем було сплановано роботу таким чином, щоб можна було досягти визначеної мети, грамотно подати її іншим, а насамперед здатність до практичного застосування.

Після повної згоди викладача із здобувачами освіти встановити, чи маємо ми для цього:

- відповіді завдання
- матеріали та обладнання
- необхідні вміння та навички
- фінансові кошти та інше.

Підготовка:

Маючи вже певний задум здобувачі освіти об'єднуються по творчих групах, які координуються викладачем.

I група: координації та взаємодії

Група отримує всю інформацію від усіх робочих груп, координує їх дію, обробляє інформацію, складає календарний план виконання робіт, проводить

загальну організацію роботи, надає можливість максимально використати потенціал. Робота по підтвердженню ідей проекту.

II група: (обробки і історичного досвід)

III група: розробки документації та технологічного експерименту

IV група: технічної підтримки

Після розподілу творчих груп складається план дії з урахуванням взаємодії між окремими групами, координуємо з центру та викладанням, майстрами, керівниками підприємств.

Дослідницька робота:

Обґрунтовування проекту:

- проведення опитування споживачів;
- аналіз та висновки опитування;
- аналіз асортименту піци підприємств харчування м. Херсона;
- інтерв'ю з керівниками підприємства громадського харчування;
- висновки.

Чому піца має попит у світі:

- історія виникнення;
- Італія батьківщина піци;
- піца йде по світу.

Технологічний експеримент:

- складання технологічної документації по приготуванню піци;
- приготування піци, яку пропонують учні після аналізу матеріалу;
- проведення пробної дегустації, та аналіз попиту;
- рекомендації до подачі піци;
- подача піци;
- оформлення зали;
- реклама виробів;
- підготовка аудіо, відео матеріалу;
- обладнання зали комп'ютером, аудіо технікою;
- оформлення матеріалу.

Критерії оцінки роботи над проектом:

Планування і розвиток проекту:

Вищий бал ставиться, якщо здобувачі освіти визначають чітко описують мету свого проекту, дають послідовний і вичерпний опис того, як вони збираються досягти визначних цілей, причому реалізація проекту цілком відповідає запропонованому плану.

Збір інформації:

Вищий бал ставиться, якщо проект містить достатню кількість інформації і посилань на різні джерела.

Вибір засобів і підходів:

Вищий бал ставиться, якщо проект цілком відповідає цілям і завданням, визначеним авторами, причому обрані й ефективно використані засоби приводять до створення кінцевого продукту високої якості.

Аналіз творчості:

Вищий бал за цим критерієм ставиться, якщо проект чітко відображає глибину аналізу й актуальність бачення ідей здобувачами освіти, при цьому містить по-справжньому особистісний підхід до теми.

Структура й організація звіту:

Вищий бал ставиться, якщо структура проекту і звіту висвітлює логіку і послідовність роботи, якщо використані адекватні засоби подання матеріалу.

Аналіз процесу роботи над проектом і кінцевого результату:

Вищий бал ставиться, якщо здобувачі освіти послідовно і повно аналізують проект, досягають поставлені цілі, демонструють розуміння загальних перспектив.

Врахування особливостей різних сфер взаємодії.

Вищий бал ставиться, якщо здобувачам освіти вдається довести, що проект охоплює різні предмети, сфери людської діяльності.

Особистісна захопленість і відношення:

Вважається в більшій мірі успішною така робота, в якій є в наявності власний інтерес автора. Ентузіазм, активна взаємодія з учасниками і потенційними споживачами кінцевого продукту і, нарешті, за умов знаходження учнями думки в ході виконання проекту.

Підбиття підсумків:

Наприкінці заняття ми підбиваємо підсумки але його можна використовувати також і на протязі заняття для більш чіткого усвідомлення учнями висновків різних етапів заняття.

Мета дебрифінгу:

- аналіз та обговорення результатів попередньої роботи, структурування набутого досвіду;
- виявлення та оцінювання рівня розуміння матеріалу, переваг та недоліків навчання;
- сприяння мотивації здобувачів освіти до навчання;
- налагодження позитивного зворотного зв'язку, який спонукає здобувачів освіти на подальше підвищення творчої активності;
- аналіз досвіду, вмінь та навичок, які набуті здобувачами освіти;
- порівняння особистісних досягнень здобувачів освіти;

- планування подальшої діяльності.

Питання для здобувачів освіти

Закінчить наступні речення:

- Під час проведення заходу мені сподобалося ...
- Під час проведення заходу мені не сподобалося ...
- Я змінив би ...
- Найскладнішим для мене було ...
- Ми подолали такі труднощі ...
- Мені сподобалося працювати в групі, тому що ...
- Група досягла успіхів, тому що ...
- Я проявив (розвинув у собі) такі якості, як ...
- Я вперше розпочав ...
- Я добре виконав ...

Самооцінка

Нижче представлені деякі особистісні якості, пов'язані з поняття «ділова активність».

Оціни свої особистісні якості (від 1 до 12 балів) і занеси оцінки в таблицю.

Якість	Як я себе оцінюю (самооцінка)	Як інші мене оцінюють (оцінка учнів малої груп)
Рішучість		
Лідерство		
Самовпевненість		
Творчий підхід		
Товариськість		
Незалежність		

Гнучкість		
Колективізм		
Уміння планувати		
Здатність приймати рішення		
Організованість		
Прагнення до успіху		
Професіоналізм		
Уміння переконувати		
Сприйняття критики		
Здатність до ризику		

Аналіз участі в роботі групи

Прізвище, _____ ім'я _____ учасника

Проект _____ (завдання)

№	Участь у проєкті	Так	Ні	Оцінка групи
1	Активно працював як член групи			
2	Приймав рішення як член групи			
3	Узяв на себе функції лідера			
4	Підвищив здатність до взаєморозуміння			
5	Добре розумів вказівки і чітко виконував їх			
6	Успішно вирішував проблеми			
7	Сподівався тільки на спільне розв'язання проблем			

8	Був надійним			
9	Був компетентним			
10	Був дисциплінованим і організованим			
11	Застосовував додаткову інформацію з теми			
12	Брав участь у загальних дискусіях			
13	Прислухався до думки інших учасників			
14	Відстоював свою власну думку			
15	Брав на себе відповідальність			
16	Виявляв творчий підхід до розв'язання завдань			
17	Широко застосовував професійні знання і навички			
18	Розвивав комунікабельність			
19	Учився планувати			
20	Прагнув до досягнення мети			

Оцінювальна таблиця незалежного експерта

Критерії	1	2	3	4	5
Організованість					
Взаємодопомога					
Доцільність розподілу обов'язків серед членів малої групи					
Уміння планувати					
Уміння прийняти рішення					
Професіоналізм					
Комунікабельність					

Переконливість					
Творчий підхід					
Інформативність					
Знання спеціальної лексики					
Прагнення до успіху					
Середній бал					

У таблиці перераховані основні критерії оцінка роботи груп.

За кожен критерій виставляються бали від 1 до 12

По кожній групі підраховується середній бал, що стане остаточно оцінкою.

Стислий аналіз і узагальнення результатів роботи груп

Експерт

Опитування проводять здобувачі
освітитехнологічного відділення
ДНЗ «Херсонського вищого
професійного комерційного
училища»

Наш девіз: «ми йдемо на зустріч Вашим смакам і вподобанням».

Опитувальний лист

1. Ваш вік _____
2. Місце проживання _____
_____
3. Користуєтесь послугами громадського харчування? (підкреслити):
  - часто
  - періодично
  - ніколи.
4. Чи полюбляєте Ви борошняні вироби? (так, ні) _____
5. Ви б купували більше піци, якби:
  - була краща якість і асортимент
  - було більше спеціалізованих підприємств
  - вироби були дешевші
  - була організована доставка до місця роботи або проживання.
6. Як Ви оцінюєте зовнішній вигляд і її упаковку
(за 5 бальною шкалою) _____
7. Ваші побажання щодо розширення асортименту піци _____
_____
8. Інші пропозиції _____

Дякуємо за щирі відповіді

Підсумки вивчення попиту

1. Користуються послугами громадського харчування:

- часто - 22%
- періодично - 75%
- ніколи - 3%

2. Полюбляють борошняні вироби - 95%

3. Бажають, щоб якість і асортимент були краще – 75%

4. Вироби були в дешевше - 56%

5. Незадовільні зовнішнім виглядом виробів - 20%

6. Незадовільні упаковкою – 88%

7. Незадовільні температурою подачі – 68%

Питання для здобувачів освіти

Закінчить наступні речення:

- Під час проведення заходу мені сподобалося ...
- Під час проведення заходу мені не сподобалося ...
- Я змінив би ...
- Найскладнішим для мене було ...
- Ми подолали такі труднощі ...
- Мені сподобалося працювати в групі, тому що ...
- Група досягла успіхів, тому що ...
- Я проявив (розвинув у собі) такі якості, як ...
- Я вперше розпочав ...
- Я добре виконав ...

2.5. Проектування і методика проведення уроку з використанням іноваційних технологій на уроці з навчальної дисципліни «Комерційне товарознавство» на тему: «Асортимент парфумерних товарів»

(Ізмаїльське вище професійне училище Київської державної академії водного транспорту ім.Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

Розробив викладач: Вікторія Кожухаревська)

Методична розробка уроку запропонована для проведення у групах, які навчаються за спеціальністю «Агент з комерційних послуг». За навчальною програмою дисципліна «Комерційне товарознавство» викладається в першому семестрі та входить до комплексу дисциплін, за якими складається державний іспит.

В сучасному світі науково-технічний прогрес розвивається на великій швидкості, розробляються нові методики в навчанні учнів, з'являються нові технічні засоби комп'ютерної техніки, які варто використовувати під час навчання.

Сучасному педагогу необхідно йти в ногу з часом, займатися саморозвитком та самонавчанням, застосовувати інтерактивні засоби в навчанні учнів, для скласти необхідні умови для освоєння учнями навчального матеріалу.

Тема: «Асортимент парфумерних товарів»

Мета:*навчальна* - вивчити особливості класифікації парфумерних товарів, фактори, які впливають на якість парфумерних товарів; технологію виготовлення парфумерної рідини; споживчі властивості та показники якості парфумерних товарів;

ЄЗ розвивальна - розвиток комерційних здібностей здобувачів освіти;

ЄЗ виховна - виховувати естетичні та етичні навички здобувачів освіти при здійсненні комерційної діяльності.

Тип уроку: формування нових знань

Очікувані результати: здобувачі освіти після уроку повинні навчитися аналізувати парфумерні товари, оцінювати їх якість за зовнішнім виглядом та упаковці, розвинути торгові навички підбору парфумерних товарів.

Тривалість уроку: 2 академічні години

Матеріально-технічне забезпечення: інтерактивна дошка, комп'ютер, проектор, презентація з теми, парфумерні товари.

Хід уроку

1. Організаційна частина. Перевірка присутніх (2 хв.).
2. Актуалізація вивченого матеріалу (10 хв.)
  - 2.1 Перевірка домашнього завдання (експрес-опитування):
    - 1) фактори, які формують якість косметичних товарів;
    - 2) фасування та упаковка косметичних товарів;
    - 3) споживчі властивості та показники якості товарів;
    - 4) маркування косметичних товарів;
    - 5) зберігання косметичних товарів.
3. Введення нової теми (53 хв.)

Вступне слово викладача

Сьогодні ми повинні розглянути нову тему – наша мета вивчити особливості класифікації парфумерних товарів, розвинути комерційні навички здобувачів освіти, виховати етичні та естетичні навички при здійсненні комерційної діяльності, виконати практичне завдання, на перерві, за бажанням, студенти зможуть перевірити свої здібності комерсанта. Також ви зможете ознайомитись з парфумерним гороскопом.

Основні питання до розгляду на уроці:

1. Поняття парфумерних товарів.
2. Фактори, що формують якість парфумерних товарів.
3. Технологія приготування парфумерних рідин
4. Споживчі властивості і показники якості парфумерних товарів
5. Класифікація та характеристика асортименту парфумерних товарів

Отже:

Пройде час, і ви забудете, у що була одягнена жінка, але запах її парфумів надовго залишиться у вашій пам'яті.

Різноманітність і достаток парфумерії в бутиках трохи розвіяло наше ставлення до парфуму, як до чогось таємничого і дорогого, але це помилка. До парфумерних товарів відносяться духи, одеколони, парфумерні набори і запашні води, основне призначення яких ароматизувати шкіру, волосся, одяг і т. д. Сукня - це прикраса зовнішності, а парфумерія - одяг для душі!

Доповідь на тему: «Коротка історія виникнення парфумерних товарів»

Відеоролик «Історія виникнення парфумерних товарів»

Фактори, що формують якість парфумерних товарів:

1. Створення та складання рецептури парфумерної продукції;
2. Сировина для виробництва парфумерії;
3. Технологія приготування парфумерних рідин;
4. Фасування й пакування парфумерних товарів.

Створення та складання рецептури

Викладач: *Ідея створення нової парфумерної продукції часто виникає під впливом моди, а також нових тенденцій. Для отримання бажаного запаху парфумер може використовувати індивідуальні запашні речовини і ефірні масла, але може також комбінувати композиції-бази.*

Парфумерна композиція - складна сукупність різних запашних речовин, складена з настоїв, розчинів індивідуальних запашних речовин.

Класифікація запашних речовин за походженням і виду продукту, застосовуваного в парфумерному виробництві (схема на слайді презентації).

Кожному найменуванню парфумерного виробу відповідає строго визначена рецептура парфумерної рідини.

Технологія приготування парфумерних рідин:

- 1) дозування компонентів, що входять в рецептуру;
- 2) змішування компонентів;
- 3) відстоювання рідини;
- 4) охолодження;
- 5) вистоювання;
- 6) фільтрування;
- 7) фасування й пакування.

Споживчі властивості і показники якості парфумерних товарів

Якість парфумерних товарів визначається сукупністю їх споживчих властивостей.

Функціональні:

- ☞ додання запаху;
- ☞ інтенсивність запаху;
- ☞ стійкість запаху, години;
- ☞ дезодоруюча здатність, години (для дезодорантів);
- ☞ міцність, %;
- ☞ сума масових часток запашних речовин, %;
- ☞ прозорість.

Збереженість: термін придатності.

Естетичні:

1. Парфуми: зовнішній вигляд, колір; характер запаху: гармонійність, оригінальність, відповідність моді.
2. Зовнішній вигляд флакона і упаковки: виразність оформлення; оригінальність.

Ергономічні: психофізіологічний вплив; зручність користування.

Безпека: Водневий показник (для дезодорантів); токсикологічні показники: клас небезпеки, хронічна токсичність, шкірно-подразнююча дія; клінічні показники: подразнююча дія.

Викладач: Показники якості, пов'язані з запахом, є найбільш важливими для парфумерії. Саме характер запаху, що має свій напрямок, гармонійність і оригінальність супроводжуючих його відтінків визначають вибір товару споживачем.

При оцінці якості також враховують відповідність запаху моді. Таким чином, якість парфумерних товарів, в поняття якого входить і безпека, визначається комплексом як об'єктивних, так і суб'єктивних показників.

Найдорожчими і стійкими є духи. Зазвичай вони містять 20-35% парфумерної композиції, розчиненої в 90% спирті плюс фіксатор. У складі духів використовуються найбільш дорогі та цінні натуральні ефірні масла і синтетичні запашні речовини.

Парфумована вода - денні духи, наступний за концентрацією вид парфумерної продукції -5-25% концентрату розчинені в 90% спирті.

Туалетна вода - 6-15% концентрату і 85% спирт.

Одеколон - 6% парфумерної композиції в 70-80% спирті.

Класифікація та характеристика асортименту парфумерних товарів

Ознака класифікації	Класифікаційна угруповання	
Найменування (вид)	Парфуми	Вода парфумерна
	Вода туалетна	Одеколони
	Запашні води	Дезодоранти
Якість	Клас «Люкс»	Група «Екстра»
	Звичайної якості	Духи-аналоги
Комплектність	Окремий вид	
	Серія	
	Набір	
Характер запаху	Квіткові	
	Фантазійні	

	Нейтральні	
Стать і вік споживача	Жіночі Унісекс	Чоловічі Дитячі
Місце походження	Французькі Українські Американські і т.д.	
Фірма-виробник	«К. Діор» «PARCO RAVANNE» і т.д.	
Консистенція	Рідкі Кремоподібні Тверді	Масляні Воскоподібні
Спосіб нанесення (для рідких)	Без розпилення аерозольне розпилення механічне розпилювання	

Особливості матеріалів, які застосовуються для упаковки парфумерних товарів

До найбільш важливих факторів, що впливають на збереження якості парфумерних товарів, відносяться упаковка і зберігання.

Доповідь «Упаковка парфумерних товарів» (5 хвилин)

Види упаковок з різних матеріалів:

- 1) металеві - туби, аерозольні балони;
- 2) скляні - флакони;
- 3) полімерні - флакони, туби;

Основні вимоги до упаковки:

- відсутність взаємодії матеріалу упаковки з вмістом;
- відсутність міграції компонентів упаковки у вміст;
- створення герметичності при зберіганні, транспортуванні та користуванні;
- екологічність;
- економічність.

Особливості зберігання парфумерних товарів

Найбільш важливими умовами є кліматичні та санітарно-гігієнічні, а також розміщення.

Кліматичні: температура, відносна вологість повітря, повітрообмін, освітлення.

Санітарно-гігієнічні: чистота, біологічна забрудненість, мікробіологічна забрудненість.

Розміщення: захист від механічних впливів, товарне сусідство, механізація робіт.

Парфумерні вироби зберігають при температурі не нижче $+5^{\circ}\text{C}$ і не вище 25°C у критих складських приміщеннях в упаковці виробника. Вироби при зберіганні не повинні піддаватися безпосередньому впливу сонячного світла. При зберіганні необхідно дотримуватися заходів протипожежної безпеки, оскільки це легкозаймисті рідини.

Викладач: Парфумерні рідини фасують в скляні, кришталеві, фарфорові, полімерні флакони або скляні пробірки. Скляні флакони для виготовлення парфумів повинні бути зі скла високої якості, без сколів, бульбашок, сторонніх включень та інших дефектів.

Флакони закупорюють різними пробками, згідно стилю і найменуванню виробу та формі флакона. Для масової продукції застосовуються гвинторізні ковпачки з пластмаси з ущільненням за рахунок прокладки, що забезпечує герметичність і збереження продукції при транспортуванні і зберіганні. Гвинторізні ковпачки з пластмаси прикрашають декоративними ковпачками.

Найбільшою зручністю користування володіють флакони з аерозольними клапанами - спреї.

При маркуванні обсягу парфумерних рідин прийнято вказувати її точний обсяг (e) в мл. Зберігається також маркування в рідинних унціях (fluid

ounce), скорочено fl.oz. 1 fl.oz. "30 мл, тобто 1/2 fl.oz. = 15 мл.

Флакони з парфумерними товарами паковують у художньо-оформлені футляри. Велика частина дорогої продукції обтягається плівкою з целофану або лавсану.

4. Закріплення отриманих теоретичних знань (15 хв.)

4.1 Для закріплення отриманих знань стосовно парфумерних товарів, здобувачі освіти повинні виконати практичне завдання «Аналіз парфумерних товарів». Проаналізувати парфумерний товар, який стоїть перед Вами, за наступними параметрами:

- 1) за найменуванням
- 2) за комплектністю
- 3) за характером запаху
- 4) за статеві-віковими ознаками
- 5) за консистенцією
- 6) за способом нанесення
- 7) охарактеризувати ступінь інформованості упаковки

Завдання оформити у вигляді таблиці:

(Назва виробу)	
Назва параметру	Характеристика

4.2 Цікаві факти про парфумерні товари (доповідь студента).

5. Підведення підсумків уроку. (3 хв.)

Парфуми - це невидимий, але зате незабутній, неперевершений модний аксесуар. Він оповіщає про появу жінки і продовжує нагадувати про неї, коли вона пішла.

Коко Шанель

Можна враховувати при виборі аромату наступні фактори:

1) вік людини: чим Ви молодші, тим вдаліше на Вас будуть виглядати легкі аромати, і навпаки, чим Ви старші, тим ефективніше на Вас будуть лежати аромати глибокі.

2) Випускаючи парфуми, фірма-виробник завжди дає нам трохи "підказок", що допоможуть навіть самій неосвіченій у цій області людині зрозуміти стиль і загальну спрямованість аромату.

3) Що стосується сполучення парфуму з Вашим одягом, то тут помічником може стати не тільки реклама, (хоча якщо Ви її бачили, вона Вам безумовно підкаже, до якого одягу цей аромат - до джинсів або вечірнього плаття (строгого костюму)), але навіть колір упаковки! Парфумери завжди підбирають упакування відповідно до кольору, з яким у них цей запах асоціюється, тому одяг такого ж або схожого відтінку буде добре гармоніювати з ароматом.

6. Виставлення оцінок (2 хв.)

7. Пояснення домашнього завдання (5 хв.): вивчити конспект, провести сегментацію ринку парфумерних товарів на прикладі Вашого міста.

Під час перерви здобувачі освіти мають змогу перевірити свої здібності комерсанта. Здобувачі освіти повинні бажаним підібрати парфум в залежності від їхньої професії, зовнішнього вигляду та бажань. Ще бажані можуть ознайомитись з парфумерним гороскопом.

Парфуми для індивідуальностей

При виборі парфуму ми керуємось не лише тим, яка подія нас очікує, але вибираємо аромат відповідно до настрою, темпераменту чи світосприйняття. Відомо, що на наш характер впливає знак зодіаку, під яким ми народились. Чи цікавить вас, який аромат підходить

вашому знаку зодіаку, а може вам необхідна порада щодо покупки парфуму для своїх близьких?

Козеріг

Жінка, яка народилась під знаком зодіаку Козеріг дуже практична, терпелива та амбіціозна. Їм подобається розкіш та бездоганний зовнішній вигляд. І якщо, іноді, вона виглядає неприступною, знайте, що під твердою шкарлупою скривається крихке та чуттєве серце. Елегантна жінка Козеріг дуже вимогливо ставиться до вибору парфуму. Їй підходять вишукані парфуми із унікальними ароматами.

Водолій

Народжені під знаком Водолія люблять зміни та постійно пізнають щось нове. Вони незалежні та дуже творчі. Разом з тим вони активні, люблять спорт та надихають своє оточення. При виборі парфуму віддають перевагу свіжим ароматам, наповненим енергією.

Риби

У мрійливих та романтичних Риб дуже чуттєва душа та багата фантазія. Вони мають великий творчий потенціал та дуже обдаровані. Іноді вони зачиняються у своєму внутрішньому світі та мріють про справжнє кохання. Жінкам, народженим під знаком Риби, найбільш підходять чисті та свіжі парфуми з романтичним відтінком та дуже м'яким ароматом, які підкреслять унікальну глибину і багатогранність Риб.

Овен

Темпераментні, відважні та сильні – такі характеристики мають жінки, народжені під знаком Овна. Завдяки своїй наполегливості та безкомпромісності вони досягають своєї мети. Індивідуальність таких жінок чудово підкреслять енергетичні та пристрасні аромати, які привернуть увагу оточення.

Тілець

Характер народжених під знаком Тільця є пристрасний, це люди з доброю вдачею, спокійні та завзяті. Жінки – Тільці дуже чарівні, люблять розкіш та оригінальність, загадковість та таємничість.

Близнюки

Допитливі, винахідливі, товариські жінки, які народились під знаком Близнюків, люблять сюрпризи та незвичні ідеї. Вони мають безліч різноманітних захоплень, їх приваблює різноманітність. Тому їх багатогранний характер не можна охарактеризувати лише одним типом ароматів.

Рак

Про Раків відомо, що свою занадто чуттєву натуру вони ховають від навколишнього світу, тому створюють враження, що вони закриті та рідко показують справжнє обличчя. У них добре розвинена фантазія та інтуїція, якою вони часто керуються. Ці люди прив'язані до сімейного життя та дому. Для них підійдуть спокійні романтичні аромати, наповнені лагідним коханням. Раки надають перевагу парфумам, які наповнені ароматами лугових квітів, троянди, сандалу, ванілі або мандарину.

Лев

Люди, народжені під знаком Лева, відомі своїм творчим потенціалом, вони добрі організатори, впевнені у собі, люблять бути у центрі уваги, їх приваблює розкіш. Разом з тим, вони дуже самовіддані та щедрі. Жінка – Левиця дуже вимоглива до свого зовнішнього вигляду, тому вона не буде задоволена жодним непомітним парфумом. Пристрасний характер Левів чудово підкреслять східні аромати в комбінації із спокусливими квітами.

Діва

Народжені під знаком Діви люблять чистоту і порядок. Вони завжди розраховують лише на себе, дуже раціональні, трудолюбиві та розумні. І в більшості випадків Діви ідеально планують кожен свій крок та завжди хочуть мати ідеальний зовнішній вигляд. Найбільше їм підходить свіжі та чисті парфуми.

Терези

Жінки, народжені під знаком Зодіаку Терези люблять гармонію та спокій. Вони дуже дружелюбні, можуть похвалитися корисними зв'язками та хорошими друзями; чарівні, чуттєві та елегантні. Вони в усьому шукають золоту середину та при виборі парфуму надають перевагу легким оптимістичним ароматам, з квітковими та деревними акордами.

Скорпіон

Ви народились під знаком Скорпіона? Безперечно, Ви любите таємниці і все, що з ними пов'язано. Скорпіони відомі своєю таємничістю, непередбачуваністю та, навіть, гіпнотичним поглядом. Жінка-Скорпіон впевнена у собі, пристрасна, цілеспрямована. Їй подобаються чуттєві аромати з фруктовими нотами в поєднанні з п'янкими квітами.

Стрілець

Незалежні та дружні Стрільці люблять свободу подорожей. Вони з радістю пізнають все нове та розширюють свій кругозір. Не люблять повсякденність та нудьгу, дуже активні та оптимістичні. Жінки, народжені під знаком Стрільця люблять оригінальні аромати, унікальні своєю чистотою та приховують в собі магію незвіданої далечини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волик Л. В. Українська освіта та інноваційний режим діяльності педагога: режим діяльності педагога: ризики, пошуки, стратегії. 2012. №4. С. 24-28.
2. Галаган І. Передові освітні технології світу . Відкритий урок. 2013. №2. С. 28-31.
3. Давидюк О. М. Інноваційні технології в освітньому процесі. Пед. майстерня. 2013. № 2. С. 2-8.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 3-тє видання, виправлене, 2015. 304 с.
5. Завалевський Ю. Підготовка педагогів до впровадження сучасних технологій навчання та виховання . Вища шк.2013. №2. С. 7-21.
6. Зайченко І. Педагогіка: навч. посібник. Чернігів, 2003. 528 с.
7. Карпенчук С. Педагогічна технологія: антропологічний підхід .Рідна школа. 2001. № 1.С. 20 – 21.
8. Косяк Н. Інтерактивне навчання як інноваційне педагогічне явище. Відкритий урок. 2013. №7–8. С. 34-40
9. Кушнір В. А. Структура навчальної ситуації з позиції діяльності та інноваційність навчання .Шлях освіти. 2012. № 4.С. 7-14
10. Кремень, В. Інноваційність і освіта .Рідна шк. 2012. №4–5. С. 7-12
11. Лігум Ю. С. Якість освіти і новітні технології навчання в контексті інтеграції в європейський освітній простір . Педагогіка і психологія. 2011. №2. С. 22-28.
12. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. 232с
13. Нісімчук А. Сучасні педагогічні технології: навч. посібник /А.Нісімчук, О.Падалка, О.Шпак. – К., 2000. С. 9 – 15.
14. Основи сучасного виховання [Текст] навчальний посібник / Гриньова М.В., Коберник О.М., Малаканова Л.В, Сорокіна Г.Ю.; ПНПУ імені В.Г.Короленка. Полтава : ПП «Астроя», 2015. 345 с.

15. Педагогічні технології: теорія та практика /За ред. М.В.Гриньової). Полтава, 2012. 232 с.
16. Стрельніков В. Ю.Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПК ПУЕТ .Полтава : ПУЕТ, 2013. 309 с.
17. Туркот Т. Педагогіка вищої школи: навч. посібник .К.:Кондор, 2011. 628 с.
18. Торба Ю.І. Сучасні дидактичні технології в роботі педагога ПТНЗ : Навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО, 2015. 147 с
19. Харагірло В.Є. Інноваційна діяльність педагогів професійно-технічних навчальних закладів : навчально-методичний посібник . Біла Церква: БІНПО, 2015. 146 с
20. Чепіль М. Педагогічні технології: навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2012. 224 с.
21. Горошкова Л.А., Хлобистов Є.В. Менеджмент сталого розвитку: інновації та виробництво. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 260 с.
22. Верченко Н.В. «Психологічні засади професійної діяльності». /уклад. Н.В. Верченко.- Біла Церква: БІНПО, 2020.- 62с.
23. Лукіяничук А.М. Психологічні основи професійного становлення та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника: навчально-методичний посібник.. Вид 2-ге, поробл. Доповн, Біла Церква : БІНПО, 2020. 155 с.
24. Лукіяничук А.М. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників / А.М. Лукіяничук – Біла Церква : БІНПО УМО, 2020. – 46 с.
25. Сидоренко В.В. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: ключові компетентності і ресурси : електронний курс. Київ: ДУ «НМЦ «Агроосвіта», 2020. 130 с. (перемога на Міжнародній виставці).
26. Сидоренко В.В. Розвиток професійних (предметних) компетентностей педагога фахової передвищої освіти в умовах діджиталізації: цифровий

програмно-методичний комплекс : В.Сидоренко, А. Єрмоленко, А.Денисова, В. Кулішов, О.Ковальчук / за науковою редакцією доктора педагогічних наук В.В. Сидоренко. К.: НМЦ ВФПО, 2020, 190 с. (перемога на Міжнародній виставці).

27. Сидоренко В.В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога Нової української школи: спецкурс / Вікторія Вікторівна Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2020. 94 с. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/720149/>

28. Торба Н.Г. «Психологічні аспекти творчого підходу в роботі педагога сучасної професійної школи». / Н.Г.Торба .-Біла Церква : БІНПО, 2020. – 120с.

29. Харагірло В.Є. Психолого-педагогічні аспекти корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки : навчально-методичний посібник / В.Є. Харагірло // вид.2,доповнене – Біла Церква: БІНПО, 2020. – 181с.

30. Харагірло В.Є. Національне виховання здобувачів освіти на сучасному етапі :Навчально-методичний посібник.– Біла Церква: БІНПО, 2020 -92с.